

مرکز تحقیقات ایرانیکا

اصفهان

گامی

عمر الکرما
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

میراث بان فداکار و بزرگ شیخ

سبزی درخشاںات علمی و تحقیقی مجلسی زمان
آیت الله العظمیٰ حاج سید محمدباقر مؤجد ابطحی

محقق و لایق آقای سید حسن سجادی نزهتسوفی
توسطهٔ محقق آقای شیخ محمد اموری سوادکوهی
به کوشش

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

میراث بان فداکار و بزرگ شیعه

نویسنده:

سید حسن سجادی دره صوفی

ناشر چاپی:

محب العترة الطاهرة

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۸	میراث بان فداکار و بزرگ شیعه
۸	مشخصات کتاب
۸	اشاره
۱۰	اهداء
۱۲	فهرست
۱۵	پیش گفتار
۱۷	مقدمه
۱۹	آغاز رسمی میراث بانى مآثر شیعه
۱۹	(تأسیس مؤسسه تحقیقاتی الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف)
۲۰	بزرگان تحقیقی امروز ، اصحاب علمی دیروز
۲۱	فداکاری های مرحوم علامه ابطحی
۲۳	اداره مؤسسه با توسل به امام زمان ارواحنا فدا
۲۳	شیوه کار مرحوم علامه در تحقیق
۲۶	آثار علمی مرحوم آیه الله العظمی موحد ابطحی قدس سره
۲۶	حدیث شناسی
۲۶	یک . احیای نسخه های خطی
۲۷	عنايت علامه مجلسی قدس سره به مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره
۲۸	پیشنهاد تاریخی مرحوم علامه درباره کتاب « جامع احادیث الشیعه »
۳۴	گنجینه ای به نام « عوالم العلوم والمعارف والاحوال من الآيات والاخبار و الاقوال »
۳۵	خصوصیات کتاب عوالم
۳۶	تحقیق کتاب عوالم العلوم از لسان مبارک علامه موحد ابطحی
۳۷	نسخه شناسی
۳۸	درخشش تتبع مرحوم علامه موحد ابطحی

۳۸ دوره ۱۸ جلدی عوالم أميرالمؤمنين على عليه السلام
۴۰ دوره سه جلدی فضائل اميرالمؤمنين عليه السلام از كتاب شريف عوالم
۴۰ عوالم العلوم حياة امام جواد عليه السلام (مستدرک) در ۱ جلد
۴۱ عوالم العلوم حياة امام هادى عليه السلام(مستدرک) در ۲ جلد
۴۱ عوالم العلوم حياة امام عسكرى عليه السلام (مستدرک) در ۲ جلد
۴۲ تجليل آيت الله العظمى مرعشى نجفى از مرحوم علامه
۴۴ خاطره اى از علامه موحد ابطحى قدس سره
۴۶ تفسير
۴۷ المدخل الى التفسير الموضوعى للقرآن
۴۸ روش تفسيرى علامه موحد ابطحى
۴۸ توضيح مرحوم علامه ابطحى درباره كتاب «المدخل الى التفسير الموضوعى»
۵۰ ترجمه مقدمه كتاب المدخل الى التفسير الموضوعى
۵۴ علت و انگيزه اين تأليف
۵۴ ترجمه تفریظ علامه آقا بزرگ طهرانى بر كتاب المدخل الى التفسير الموضوعى
۵۶ تجليل اعاضم قم و نجف اشرف از تأليف كتاب المدخل
۵۷ كتاب جامع الأخبار و الآثار عن النبى و الائمة الاطهار
۵۸ دو. سند شناسى روايات
۵۸ سه . مقابله با نسخه ها
۵۸ چهار. باب بندى مهمى كه اين روايات دارند .
۵۹ آيات الاحكام
۵۹ كتاب زبدة تأويل الآيات النازلة فى فضائل العترة الطاهرة
۶۰ احباى تفاسير مهم شيعى توسط آية الله موحد ابطحى
۶۰ پيشنهاده تأليف تفسير «الميزان» به علامه طباطبائى
۶۲ سوم . موسوعه ادعيه و صحيفه شناسى
۶۲ صحائف ادعيه اهل بيت عليهم السلام
۶۴ خصوصيات تحقيقى علامه موحد ابطحى در باب ادعيه

- توفیقی بزرگ در تألیف الصحیفه السجادیة الجامعة و انتشار جهانی آن ۶۶
- چرا صحیفه جامعه سجادیة تألیف شد ؟ ۶۸
- هدایت به برکت صحیفه سجادیة و تلاش آقا شیخ مجتبی قزوینی قدس سره ۶۸
- صحیفه های جامعه دیگر ۷۰
- نگاهی گذرا به عبققات الانوار ۷۲
- آیه الله ابطحی احیاگر کتاب عبققات الانوار ۷۴
- خدمت به تقلین ۷۵
- احیاگر کتب مهجور و فراموش شده ۷۵
- فهرست کتاب ها و تألیفاتی که در مؤسسه الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ۷۶
- درباره مرکز ۸۰

مشخصات کتاب

شناسنامه کتاب :

نام کتاب : میراث بان فداکار و بزرگ شیعه

سیری در خدمات علمی و تحقیقی مجلسی زمان ، محدث خبیر شیعه

مرحوم آیه الله العظمی آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره

نویسنده محقق : آقای سید حسن سجادی دژ صوفی

نویسنده محقق : آقای شیخ محمد امیری سوادکوهی

تایپ و صفحه آرایی : آقای شیخ مهدی آقابابایی

نوبت چاپ : اول

تاریخ انتشار : در آستانه ایام فاطمیه 1445 قمری - آبانماه 1402 شمسی .

ناشر : محب العترة الطاهرة علیهم السلام

بهاء : سلام و صلوات بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و خاندان مطهرشان علیهم السلام ،

بالاخص فاطمه زهرا علیها السلام و منتقم خونشان

حضرت بقیة الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه

ص : 1

اشاره

میراث بان فداکار و بزرگ شیعه

سیری در خدمات علمی و تحقیقی مجلسی زمان ، محدث خبیر شیعه

مرحوم آیه الله العظمی آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره

نویسنده محقق : آقای سید حسن سجادی دزه صوفی

نویسنده محقق : آقای شیخ محمد امیری سوادکوهی

ص: 2

این مجموعه نورانی که یادآورنده فداکاری های عالم ربانی ، مفسر قرآنی و محدث و رجالی ولایتی ، فدائی آستان مقدس اهل بیت علیهم السلام و مخلص درگاه علوی و فاطمی و حسینی و مهدوی ، مرحوم آیه الله العظمی حاج سید محمدباقر موحد ابطحی قدس سره ، است را به محضر مقدس :

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، امیرالمؤمنین علی علیه السلام، فاطمه زهرا علیها السلام و وارث مقام و منزلتشان حضرت بقیة الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف که تمام هم و غم آن بزرگوار توجه دادن مردم و حوزه های علمیّه ،

به آن حضرت بود اهداء می گردد .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا وَحَبِيبِنَا وَطَيِّبِنَا

الَّذِي بُعِثَ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ، وَبَشِيرًا لِّلْمُذْنَبِينَ

مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ

وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْأَنْجَبِينَ ، لَا سِيَّمًا

الْإِمَامِ الْمُنتَظَرِ ، وَالْوَلِيِّ الْمُنتَقِمِ

الْحُجَّاتَيْنِ الْحَسَنِ الْمَهْدِيِّ عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفِ

وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ مِنَ الْآنَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ

آمِينَ آمِينَ آمِينَ

ص: 4

پیش گفتار. 8

مقدمه. 9

آغاز رسمی میراث بانی مآثر شیعه. 12

(تأسیس مؤسسه تحقیقاتی الامام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف). 12

بزرگان تحقیقی امروز، اصحاب علمی دیروز. 13

فداکاری های مرحوم علامه ابطحی قدس سره 14

اداره

مؤسسه با توسل به امام زمان ارواحنا فداه 16

شیوه کار مرحوم علامه در تحقیق .. 16

آثار علمی مرحوم آیه الله العظمی موحد ابطحی قدس سره 19

حدیث شناسی .. 19

یک . احیای نسخه های خطی .. 19

عنايت علامه مجلسی قدس سره به مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره 20

پیشنهاد تاریخی مرحوم علامه درباره کتاب « جامع احادیث الشیعه ». 21

گنجینه ای به نام « عوالم العلوم والمعارف والاحوال من الآيات والاخبار والاقوال ». 27

خصوصیات کتاب عوالم. 28

تحقیق کتاب عوالم العلوم از لسان مبارک علامه موحد ابطحی قدس سره .. 29

ص: 5

درخشش تتبع مرحوم علامه موحد ابطحي قدس سره 31

دوره 18 جلدی عوالم أميرالمؤمنين على عليه السلام. 31

دوره سه جلدی فضائل اميرالمؤمنين عليه السلام از كتاب شريف عوالم. 33

عوالم العلوم حياة امام جواد عليه السلام (مستدرک) در 1 جلد. 33

عوالم العلوم حياة امام هادی عليه السلام (مستدرک) در 2 جلد. 34

عوالم العلوم حياة امام عسکری عليه السلام (مستدرک) در 2 جلد. 34

تجلیل آیت الله العظمی مرعشی نجفی از مرحوم علامه. 35

خاطره ای از علامه موحد ابطحي قدس سره 37

تفسیر. 39

المدخل الى التفسير الموضوعی للقرآن. 40

روش تفسیری علامه موحد ابطحي .. 41

توضیح مرحوم علامه ابطحي درباره كتاب «المدخل الى التفسير الموضوعی» . 41

ترجمه مقدمه كتاب المدخل الى التفسير الموضوعی .. 43

علت و انگیزه این تألیف... 47

ترجمه تقریظ علامه آقا بزرگ طهرانی بر كتاب المدخل الى التفسير الموضوعی .. 47

تجلیل اعظام قم و نجف اشرف از تألیف كتاب المدخل .. 49

كتاب جامع الأخبار و الآثار عن النبی و الائمة الاطهارعليهم السلام. 50

دو. سند شناسی روایات... 51

سه . مقابله با نسخه ها 51

چهار. باب بندی مهمی که این روایات دارند . 51

کتاب زبدة تأویل الآيات النازلة في فضائل العترة الطاهرة 52

احیای تفاسیر مهم شیعی توسط آیه الله موحد ابطحی .. 53

پیشنهاد تألیف تفسیر « المیزان » به علامه طباطبائی .. 53

سوم . موسوعه ادعیه و صحیفه شناسی .. 55

صحائف ادعیه اهل بیت علیهم السلام. 55

خصوصیات تحقیقی علامه موحد ابطحی در باب ادعیه. 57

توفیقی بزرگ در تألیف الصحیفه السجادیة الجامعة و انتشار جهانی آن. 59

چرا صحیفه جامعه سجادیه تألیف شد ؟. 61

هدایت به برکت صحیفه سجادیه و تلاش آقا شیخ مجتبی قزوینی قدس سره 61

صحیفه های جامعه دیگر. 63

نگاهی گذرا به عبققات الانوار. 65

آیه الله ابطحی احیاگر کتاب عبققات الانوار. 67

خدمت به ثقلین .. 68

احیاگر کتب مهجور و فراموش شده 68

فهرست کتاب ها و تألیفاتی که در مؤسسه الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف منتشر شده 69

در زمانی که مشغول فعالیت برای برنامه های بزرگداشت حضرت شهربانو علیها السلام و تشویق نویسندگان و شعراء برای نوشتن مقالات و سرودن اشعار در مورد آن بانوی بزرگ و مقام و منزلت آن شخصیت برجسته بودیم، به شکل غیر قابل پیش بینی، با نویسنده محقق و ولائی آقای سید حسن سجادی درّه صوفی که مورد عنایت امام علی بن موسی الرضا علیهما السلام و نیز مورد لطف حضرت رقیه علیها السلام قرار گرفته است⁽¹⁾ آشنا شدم و در ضمن چندین ملاقات متوجه شدم که ایشان در مورد مرحوم آیه الله العظمی آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره و فعالیت های علمی و تحقیقی ایشان اطلاعات جالبی دارند که شایسته است در دسترس علاقه مندان قرار گیرد و با توجه به اینکه نویسنده ولائی و محقق، آقای شیخ محمد امیری سوادکوهی که «کتاب در شعاع جانان» را در شرح حال و خدمات علمی و اجتماعی آن بزرگمرد، تألیف نموده اند اعلام آمادگی نمودند که با انجام مصاحبه هائی با آقای سجادی دره صوفی، اطلاعات ایشان را با ضمیمه نمودن مطالب دیگری که در مورد فعالیت های علمی مرحوم آیه الله موحد ابطحی قدس سره در دسترس می باشد، تنظیم نموده و مجموعه ای را با عنوان

میراث بان بزرگ شیعه

ص: 8

1- . داستان دو عنایت مورد اشاره، در کتاب «شخصیت و مزار شریف حضرت رقیه علیها السلام از نظر فقهاء و مراجع بزرگ» از صفحه 128 تا صفحه 132 ذکر شده است.

در اختیار علاقه مندان قرار دهند و بدین وسیله ، گامی جدید در آشنائی با خدمات علمی و تحقیقی مرحوم علامهٔ موحد ابطحی قدس سره و مرکز نورانی و عظیم الشان مؤسسهٔ الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف برداشته شود و طبق فرمودهٔ رسول خدا صلی الله علیه و آله که فرمودند :

عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزُلُ الْبُرْكَاتُ

برکتی الهی نصیب همهٔ علاقه مندان و ادامه دهندگان راه و مکتب علمی و معنوی آن بزرگمرد الهی و ولایتی بگردد .

آمین آمین آمین

اصفهان - حوزهٔ علمیه - میر سید حجة موحد ابطحی موسوی اصفهانی

در آستانهٔ ایام فاطمیه 1445 قمری - آبان ماه 1402 شمسی

عکس

بسم الله الرحمن الرحيم

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْعِلْمَ ضِيَاءً وَالْقُرْآنَ نُورًا، وَرَفَعَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ عَلَيْهِ، وَكَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا، وَجَعَلَ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةَ الْأَنْبِيَاءِ، وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا

یک دهان خواهم به پهناى فلک *** تا بگویم وصف آن رشکِ ملک

سخن گفتن در تشریح عظمت بزرگان شیعه از جمله محقق متتبع مرحوم آیه الله آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره بسیار سخت است و حقیقتاً نمی توان در این وادی پر رمز و راز به راحتی در وصف چنین محقق خستگی ناپذیر سخن گفت . از این رو شایسته است این ناتوانی و عجز در بیان شخصیت والای ایشان را با شعری از ابن ابی الحدید معتزلی آغاز نمایم که مرحوم طریحی در حاشیه باب حادی عشر (چاپ سنگی) آورده که در شرح خطبه توحید ، خطاب به امیرالمؤمنین علیه السلام می نویسد :

فِيكَ يَا أَعْجُوبَةَ الْكَوْنِ غَدَا الْفِكْرُ كَلِيلًا *** أَنْتَ حَيْرَتَ ذَوِي اللَّبِّ وَبَلَبْتَ الْعُقُولَا

كُلَّمَا أَقْدَمَ فِكْرِي فِيكَ شِبْرًا فَرَّ مِيلًا *** نَاكِصًا يَخِطُ فِي عَمِيَاءَ لَا يَهْدِي السَّبِيلَا

در تو ای اعجوبه جهان هستی ! فکر، خسته و وامانده شد . تو صاحبان عقل و اندیشه را حیران ساخته ای و خردها را به هم ریخته ای . هر زمان فکر من يك و جب به تو نزديك می شود يك ميل فرار می کند (و از

عظمت ذات در وحشتی شدید فرو می رود). آری، به عقب برمی گردد و در تاریکی غرق می شود و راهی به سوی جلو پیدا نمی کند. (1)

این ابی الحدید در ادامه این شعر می نویسد: از باب مبالغه در علوم می توان این کلمات را خطاب به علما و دانشمندان استفاده کرد و خود نام برخی از اکابر علمی مورد نظر خود را بیان می دارد!

از این رو من نیز در نهایت خضوع، این جملات را خطاب به مرحوم آیه الله العظمی آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره عرضه می دارم:

فِيكَ يَا أُعْجُوبَةَ الْكَوْنِ عَدَا الْفِكْرِ كَلِيلًا...!

از سوی دیگر علما و دانشمندان بر چهار قسم تقسیم می شوند:

1. علمایی که از زمان خود جلوتر هستند.

2. علمایی که از روزگار خود عقب تر هستند.

3. علمایی که عالم به زمان خود هستند.

4. علمایی که هم عالم به زمان خود هستند و هم جلوتر از عصر خود می باشند.

در این بین و این تقسیم بندی، شناخت دسته چهارم به معنای واقعی کلمه، کار هرکسی نیست. چون آن ابعادی که از این عالم تراوش می شود برای هر کس قابل درک نیست که این مربوط به زمان خودش یا آینده بوده است!

از نگاه ما نیز، مرحوم آیه الله العظمی حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره از دسته چهارم از علما بودند که ابعاد فکری و شخصیتی ایشان به اندازه ای که به قلم کشیده شده و یا آنچه که خودشان گفتند، برای بسیاری از

ص: 11

1- شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید، ج 13، ص 51.

علمای زمان ما نیز قابل درک نیست ، شاید دانشمندان و متفکران سال های بعد بتوانند افکار جامع ایشان را درک کنند .

چه بسا افکار متعالی که ایشان در وجود خود داشتند و نتوانستند آن را بروز دهند با خود به قبر بردند برای همگان قابل درک نبود و سال های بعد ممکن است دانشمندانی پیدا شوند تا بتوانند افکار و اندیشه های آن مرد بزرگ را به درستی واکاوی کنند ... و یقیناً اکثر مردم عاجز از درک چنین شخصیت کم نظیر خواهند بود .

آب دریا را اگر نتوان کشید *** پس به قدر تشنگی باید چشید

از این رو می بایست قدردان مقام شامخ علم و عمل بود ، چرا که کوتاهی در حق علما و دانشمندان ضررهای متعددی خواهد داشت که بدین شرح می باشد :

یک . ضرر دینی دو . ضرر اجتماعی سه . ضرر علمی .

آغاز رسمی میراث بانی مآثر شیعه

(تأسیس مؤسسه تحقیقاتی الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف)

حضرت آیه الله العظمی حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره که وظیفه اصلی خود را در خدمت به ساحت مقدس اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام دریافته بود و خود را مصمم به ورود به جرگه احیای آثار اهل بیت علیهم السلام می دید ، از اینرو با تصمیمی قاطع ، فعالیت های تدریسی خود را رها نموده و تمامی اوقات خود را صرف تحقیق و پژوهش و نشر آثار اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام نمود .

ص: 12

ایشان که سابقه مشارکت علمی با بسیاری از فضلا و زعمای حوزه علمیه قم را در کارنامه خود داشت و همچنین کارهای تحقیقاتی گسترده ای را نیز به اساتید خود، پیشنهاد می کرد و به سهم خود در انجام آن امور مشارکت می نمود، در اندیشه گسترده نمودن دامنه تحقیقاتی شیعه و پر نمودن خلاء پژوهش های علمی بود، از این رو در امتداد جهاد علمی مرحوم علامه مجلسی قدس سره قرار گرفت و بر این امر مهم و قابل توجه همت گمارد.

آشنایی مرحوم علامه با امر تحقیق، ایشان را به این نتیجه رسانیده بود که انجام کارهای بزرگ علمی، بدون کار گروهی امکان پذیر نیست.

مرحوم علامه، برای پایه گذاری مرکز تحقیقاتی وسیع، در ابتدا در منزل شخصی خود، جمعی از فضلاء حوزه علمیه قم را دعوت به همکاری نمودند، و یک گروه تحقیقی فعالی را شکل بخشیدند، که چندین سال به کارهای علمی و تحقیقاتی، در زمینه قرآن و حدیث و رجال اشتغال داشتند، و قسمت اصلی منزل شخصی ایشان در اختیار محققان بود. (1)

یکی از عمده ترین کارهای مؤسسه پیش گفته، استمرار هدف علامه مجلسی در گردآوری جامع احادیث با توجه به امکانات امروز و استفاده از کتابخانه های دنیا و میکروفیلم های کتب و ... می باشد.

بزرگان تحقیقی امروز، اصحاب علمی دیروز

حجة الاسلام والمسلمین حاج سید مصطفی میرلوحی دام عزه آن روزها را چنین روایت می کنند: در دوران کودکی مان در قبل از انقلاب، مکرر به

ص: 13

منزل ایشان مشرف می شدیم و شاهد این امر بودیم که ایشان شاگردان بسیاری که جهت شرکت در درس خارجشان شرکت می نمودند را تشویق به امر تحقیق می نمودند و از آنان جهت همکاری در لجنه تحقیقی خود دعوت و آنان را محقق و پژوهشگر تربیت نموده و امروز شاهد آن هستیم که بهترین محققین عصر ما از همان هایی هستند که آن زمان از اصحاب علمی و تحقیقی آیه الله موحد ابطحی بوده اند .

تجربه برانگیز است که ایشان در حدود 50 سال قبل بدون هیچ حمایت دولتی و با آن همه مشکلات دوره طاغوت، فکر و ذهنشان این باشد مجمع تحقیقاتی تأسیس کنند که این مجمع ، اولین مؤسسه تحقیقاتی حوزوی و فقهاتی بود که ایشان بدون هیچ امکانات دولتی شروع به کار کردند و اولین کامپیوتر پیشرفته آن زمان را در قم آوردند و از آن تکنولوژی و ابزار جدید برای مطالعات تحقیقاتی حدیثی شان استفاده می کردند .

خدا حفظ کند حضرت حجة الاسلام والمسلمین شهرستانی دام عزه داماد معظم حضرت آیه الله العظمی آقای سیستانی را که می فرمودند :

عالی ترین محققین مؤسسه آل البیت علیهم السلام ، شاگردان آقای ابطحی بوده اند .

فداکاری های مرحوم علامه ابطحی

آیه الله حاج سید مهدی رجایی دامت برکاته نیز در این باره تصریح می کنند:

آیه الله ابطحی ، اساس تحقیق و تبلیغ را در حوزه علمیه قم به وجود آوردند . ایشان بسیار پر کار بودند و روش و منهج تحقیقی ایشان بسیار پر

توسعه بود و گاهی وقتها تحقیقات ایشان بر مطلبی علمی آنچنان بود که حواشی بر متن غلبه می کرد .

آن زمانی که هیچ تشکیلات علمی و تحقیقی و تبلیغی در قم نبود ، ایشان بودند که اساس و بنای آن را به وجود آوردند و بی شک آیه الله ابطحی جزء اولیه ها بودند .

بسیاری از کارکنان مؤسسات علمی ابتدائاً نزد ایشان بودند و از پرورش یافتگان علمی و تحقیقی ایشان هستند و همچنین بسیاری از شاگردان ایشان الان در عراق و در عتبه امام حسین علیه السلام مشغول همین کارها هستند و آن را ادامه می دهند .

به نظر من ایشان یک ایثار بزرگی کردند و آن اینکه با آن شخصیت والای علمی که اهلّیت و زمینه برای رساله و مرجعیت داشتند از آن مقام منیع گذشتند و تمام این مناصب را فدای احیای آثار و اخبار اهل بیت علیهم السلام نمودند و خودشان را در اخبار اهل بیت علیهم السلام سوق دادند و این در حالی است که طبق فرموده برخی بزرگان ، از مستشکلین مطرح و شاخص درس مرحوم آیه الله العظمی بروجردی بودند . همواره در پی نسخه های « عوالم العلوم » علامه بحرانی بودند و برخی از آن را در کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی نجفی برایشان جمع آوری می نمودیم و ایشان به کتابخانه می آمدند .

بسیاری از کارهای اجرایی کتابها را خودشان وارد عمل می شدند و شخصاً به چاپخانه می رفتند و پیگیر نشر آثار اهل بیت علیهم السلام بودند . حقیقتاً خدمات آیه الله ابطحی بی نظیر است و بعد از مرحوم علامه مجلسی در

دوران چهار قرن اخیر کارهای ایشان بی نظیر بوده و خدماتشان در واقع نظیر کارهای علامه مجلسی در احیاء و جمع آوری این آثار بوده است .

اداره مؤسسه با توسل به امام زمان ارواحناده

حجة الاسلام والمسلمین ظریف دام عزه از محققان مؤسسه « الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف » می نویسد :

یکی از خصوصیات مرحوم علامه ، توکل و توسل ویژه ایشان به خدای متعال و اهل بیت علیهم السلام بود ، با آنکه به گفته خود ایشان به جایی وابسته نبود ، ولی در این مدت طولانی (27 سال) که در خدمت ایشان بودم ، نشد که یک ماه حقوق کارمندان مؤسسه به ماه دیگر موکول شود . گاهی مرحوم علامه به من می گفت : با گریه های نیمه شب و ختم و ختومات این مبلغ را فراهم کردم . می فرمود : من جیبی ندوخته ام تا از طریق مؤسسه آن را برای خود پُر کنم ، نمی خواهم از این راه نانی بخورم . و می فرمود : من گاهی شهریه خودم را هم می دهم تا صرف مؤسسه شود . مناعت طبع ایشان در زندگی آنچنان بود که هیچ گاه نگاهشان به غیر از دستان یداللهی امام عصر ارواحناده به احدی نبود . امور زندگی و مشکلات آن را با توسل به حضرت رفع و اداره می کردند .

شیوه کار مرحوم علامه در تحقیق

اساس کار علامه موحد ابطحی قدس سره در تحقیق بر استقراء بود ، نظر ایشان این بود که باید در هر بابی تمام روایات مربوط به آن مسأله را در نظر گرفت ، شاید این عام برایش خاصی ذکر شده باشد و یا این مطلق برایش قیدی آمده باشد ، در مورد ابواب غیر فقهی نیز باید چنین روشی را به کار برد . و نیز

متحدمات هر حدیث باید با ذکر اختلافاتی که در سند و یا در متن آنها است در کنار آن آورده شود، و می فرمود: فایده این کار این است که این ها یکدیگر را کمک می کنند، اگر در سند یکی از آنها راوی مجمل ذکر شده، در حدیث متحد با آن، که از کتاب دیگری نقل شده چه بسا این اجمال بر طرف شود، و یا اگر در متن یکی از آنها عبارتی یا کلمه ای به کار رفته که معنایش واضح نیست و ما مناسب آن را در آنجا درست نمی فهمیم، چه بسا در حدیث متحد با آن، عبارت یا کلمه دیگری به جای آن آمده که واضح است و مناسب تر است، و بسیاری از مشکلات موجود در سند یا متن به این وسیله برطرف می شود.

ایشان پیش از هر کتابی، موسوعه عظیم «بحارالانوار» را بررسی کامل نمودند، مصادر هر حدیثی را استخراج نموده و در کنار آن حدیث یادداشت کردند، و آنگاه تمام جوامع حدیثی را که این حدیث در آنها ذکر شده در کنار آن ثبت نمودند، با توجه به اینکه امکانات امروز در اختیار ایشان نبود چنین کاری لازم و ضروری بود، و این برای معظم له سرمایه ای بزرگ بود و لذا گاهی می فرمودند: هر جلد از این کتاب های بحار برای من چند میلیون ارزش دارد، چون با زحمت زیادی توانسته بودند این سرمایه را فراهم کنند.

در تحقیق کتاب «عوامل العلوم» ابتدا نسخه های مخطوط آن را جمع نموده و در هر بابی، احادیث آن را با احادیث همان باب از بحارالانوار متحد می نمودند، یعنی در کنار هر حدیثی شماره جلد و صفحه بحار را می نوشتند و آنگاه کار برای تحقیق آن آسان می شد. ابتدا حدیث را از نظر

سند مورد بررسی قرار می دادند، اگر در سلسله روایات اشکالی به نظر می رسید درباره اش تحقیق می نمودند و نتیجه آن را در پاورقی ذکر می کردند، متن حدیث را با مصدر آن و بحارالانوار مطابقت می نمودند، و اگر اختلافی در نسخه ها بود، نسخه ای که به نظر ایشان صحیح تر بود در متن قرار می دادند و بقیه نسخه ها را در پاورقی ذکر می کردند، آیاتی که در ضمن حدیث آمده با قلم دیگری مشخص می کردند و در پایان حدیث، آدرس مصدر و سایر کتبی که آن را نقل کرده اند را ذکر می نمودند. برای تکمیل شدن هر باب اگر حدیث یا احادیثی مناسب بود و مؤلف به هر دلیلی نیاورده بود و ایشان از کتب دیگر یافته بودند به عنوان استدراک اضافه می نمودند و برای تکمیل شدن ابواب کتاب، اگر بابی ذکر نشده بود و مناسبت داشت که ذکر شود آن را استدراک می کردند، به عبارت دیگر تکثیر ابواب می نمودند، تا مطالب سهل الوصول تر باشد و آن مجموعه از این جهت نیز کامل شود.

در پایان هر کتاب، فهرست های گوناگونی از قبیل فهرست آیات، موضوعات، اعلام، و رواة و ... به صورت الفبایی که برای اهل تحقیق و بررسی بسیار حائز اهمیت است و آنان را در امر تحقیق کمک شایانی می نماید تنظیم می نمودند. (1)

مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره درباره تحقیقات و تألیفاتشان می فرمود:

« من تألیفاتم را روی کتاب هایی متکامل آوردم، یعنی در حقیقت چون همه علما سیره شان بر این است که بر کتاب هایی عرضی نوشتند، من روی آن

ص: 18

1- . اقتباسی از بیانات حجت الاسلام آقای شیخ محمد ظریف .

کتاب، متکامل کتاب می نویسم، یعنی من اضافات یا نواقص او را کامل می کنم و این اگر چنانچه همه جا شیوع پیدا کند، بسیاری از کارهایی که تکراری است، از بین خواهد رفت» (1).

آثار علمی مرحوم آیه الله العظمی موحد ابطحی قدس سره

در این مجال به سه بخش از مجموعه آثار ایشان اشاره می کنیم:

یک. حدیث شناسی دو. تفسیر شناسی سه. دعا شناسی

از مجموع 26 عنوان کتابی که ایشان با موضوعات مختلف نوشته اند، حدود 100 جلد کتاب فاخر از آن به یادگار مانده است که در این مجال به تعدادی از آن ها پرداخته و آنرا معرفی می نمایم:

حدیث شناسی

ایشان در این باب، چهار دسته از کارهای حدیثی را انجام داده اند.

یک. احیای نسخه های خطی

اگر همت مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره نبود، بسیاری از کتاب ها و آثار اکابر علمی از بین می رفت و شاید هیچ گاه تا به امروز کسی نام این کتاب ها را نمی دانست.

از جمله آن آثار می توان به کتاب « الامامة و التبصره » تألیف ابی الحسن علی بن الحسین بن بابویه القمی، (والد شیخ صدوق) و کتاب « نوادر المعجزات فی مناقب الأئمة الهداة علیهم السلام » تألیف ابی جعفر محمد بن جریر

ص: 19

بن رستم الطبری، و « الزهد » تألیف حسین بن سعید الأهوازی و ... اشاره نمود که به همت والای ایشان احیا شد .

احیای آثار بزرگان توسط ایشان ، موجب اعجاب بزرگان شیعه بوده است ، تا آنجا که مرحوم آقا بزرگ طهرانی می نویسد :

پدر مرحوم صدوق اصلاً کتابی به نام « الامامة التبصرة » ندارد ، تا قبل از زمان من ، از زمان مرحوم مجلسی - چهار صد سال قبل از این - تا به حال در اختیار کسی نبود .

از مرحوم آیه الله العظمی حجت استفتاء شده بود و به قلم مرحوم آیه الله العظمی آقای سید محمد حسین طباطبایی صاحب تفسیر « المیزان » انکار شده بود که این کتاب متعلق به والد صدوق باشد .

مرحوم آیه الله العظمی بروجردی فرمودند :

هنوز من اثری از کتاب های پدر صدوق را سراغ ندارم و ندیده ام . در حالی که مرحوم آیه الله ابطحی آن را در کرامتی عجیب یافتند و منتشر نمودند و نیز تحقیقات خوبی راجع به برخی آثار ، از جمله « بصائر الدرجات » تألیف ابو جعفر محمد بن الحسن بن فروخ الصفار ، المعروف بالصفار القمی ، و کتاب « المزار » تألیف شیخ مفید و ... انجام دادند .

عنايت علامه مجلسی قدس سره به مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره

مرحوم آیه الله موحد ابطحی می فرمودند :

من برای حلّ مشکل ، به اصفهان رفتم . مستقیماً به مزار مجلسی اول قدس سره و مجلسی ثانی قدس سره رفتم . از اینجا (قم) اول اذان صبح سوار ماشین شدم با

ص: 20

یک توسل ، و رفتم سر قبر مجلسیین . به ایشان گفتم : من دو هدیه آورده ام ، یکی سوره یس و یکی سوره ... - که یادم نیست - الرحمن یا تبارک ، مهمان شما هستم از شما ناشتایی می خواهم از شما پدر و پسر . دو سوره را ایستاده سر قبر این دو بزرگوار خواندم و رفتم . یک ساعت طول نکشید (در آن کتابی که چاپ کردیم « الامامة و التبصرة » شرح حال را نوشتم) که به کرامت علامه مجلسی ، نسخه این کتاب از یک کتابخانه گمنام در اصفهان به دست من رسید و من آن را طبع کردم که الآن حاضر و آماده است . این نسخه از کتاب « الامامة و التبصرة » که به دست ما آمد ، خط مرحوم مجلسی بر آن است . این مصادر که اکنون هست ، حتی بعضی از آنها در فصلنامه « تراثنا » آمده است یا بعضی دیگر در نشریه علوم الحدیث ، به عنوان رساله چاپ شده است ، آنها را هم استخراج کردیم به قرون اول و ثانی و ثالث ، تا هر کجا که رسیده است .

پیشنهاد تاریخی مرحوم علامه درباره کتاب « جامع احادیث الشیعه »

غواصی مرحوم علامه در بحار انوار اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام و سیر در عوالم علوم بیت رسالت علیهم السلام وسعت نگاه ایشان را تعالی بخشید تا آنجا که گاهی آنچه نسبت به پیشرفت جریانات علمی شیعی به ذهن نورانی شان می رسید را به برخی اعظام پیشنهاد می دادند تا شیعه در مسیر کمال و مدینه فاضله مهدویه طی طریق کند .

مرادات تنگاتنگ علمی مرحوم علامه با آیه الله العظمی بروجردی قدس سره ، ایشان را از اصحاب خاص مکتب علمی آن زعیم و پرچمدار شیعه قرار داد ، تا

آنجا که مرحوم علامه با قدرت و اشراف علمی و تحقیقی منحصر به فردشان، پی به نقص و خلاء بزرگی در یکی از امور علمی حوزه علمیه برده و با مطرح نمودن آن نقص و پیشنهادی تاریخی به استاد بزرگوارشان، منشاء برکات عظیم و قابل تقدیری در حوزه ی علمی حدیثی جهان اسلام شدند.

حجة الاسلام والمسلمین سید صدرا موحد ابطحی دام عزه در خود نگاشته های شب های بهار، این رویداد تاریخی را چنین از لسان مبارک مرحوم علامه روایت می کنند:

«یک روز من یک اشکال خصوصی به ایشان (آیه الله العظمی بروجردی) عرض کرده بودم. در مسجد بالا سر همراه ایشان رفتم. آقا فهمیدند که من همراه ایشان دارم می روم، عنایت کردند و سوار درشکه نشدند. وقتی مقابل درب موزه سابق رسیدند، من به ایشان نزدیک شدم. چون کسی با ایشان کار نداشت، عرض کردم: «آقا! یا این اشکالات و انتقادات را در درس و بالای منبر بیان نکنید، یا اگر بیان می کنید، در قدرت و امکانات شما هست که مشکلات را بر طرف کنید». ایشان قریب یا عین این عبارت را فرمودند: «آن روزی که می توانستم خودم این کار را انجام بدهم، توجهی نداشتم. اکنون که توجه به این نکته پیدا کرده ام، مشاغل من مانع است و امروز نمی توانم».

به ایشان عرض کردم: «آقا! تمام حوزه ای که همه یا مقلد شمایند یا شاگرد شمایند یا تحت فرمان شما هستند، به اندازه پنج انگشت دست برای شما کار می کنند یا نه؟».

آقای بروجردی از این حرف من خیلی خوشحال شدند و فردا در درس ، این مسأله را مطرح کردند و فرمودند : آقایان درباره این مسأله که اگر مرد و زن در محاذات یکدیگر نماز بخوانند چه حکمی دارد ، تحقیق کنند و بنویسند و به من بدهند ، و من آن تحقیقی را که پسندیدم به کار جمع آوری حدیث دعوت می کنم .

شاید 70 نفر نوشتند . من هم جزوه را به ایشان تقدیم کردم و منتظر بودم که آیا من را می پذیرند یا خیر؟ این مطلب مربوط به اواخر ماه رجب بود و من تا اوائل ماه رمضان منتظر بودم .

یک روز (شب سیزدهم ماه رمضان) آقای احسن از طرف آقای بروجردی به مدرسه حجتیه آمد و گفت : آقا فرمودند : امشب یک ساعت و ربع بعد از غروب منتظر شما هستم .

من سر ساعت به آنجا رفتم و حاضر شدم . در آنجا آقای بروجردی را در حالی که زیر بغل های ایشان را گرفته بودند آوردند ، من دست ایشان را بوسیدم و عرض ادب کردم .

ایشان فرمودند : من یک سؤالی خواستم از شما بکنم و آن اینکه شما با آن عشقی که به من ابراز کردید و من را تشویق به وارد شدن به صحنه (کار کتاب جامع الأحادیث) کردید ، حال که قبول کردم و خوشحال شدم که آقایان مشغول به کار شدند، من از آن روز تا به حال در تعجبم که آقایان مشغول کتاب طهارت و صلاة شدند ، اما هر چه سراغ از شما می گیرم ، می گویند که شما شرکت نمی کنید ! دلیلش چیست ؟!

ص: 23

گفتم: آقا! شما روی منبر فرمودید که جزوه بنویسید و به من تحویل بدهید، مطالعه می‌کنم و کار هر کس را که پسندیدم، او را دعوت می‌کنم. اما شما ابراز نکردید و نه خودتان شفاهاً فرمودید و نه کسی را به عنوان واسطه فرستادید تا من را دعوت به کار کند.

آقا آنقدر منفعل شدند که عرق در صورت ایشان پیدا شد. با آنکه من بی ادبی نکردم، از ایشان عذر خواهی کردم. (ایشان از من تفقد کردند) و بعد فرمودند: حال چه کتابی را شما قبول می‌کنید؟

عرض کردم: آقا! چون ده، دوازده نفر هستند که مشغول صلاة و طهارت می‌باشند، من دیگر وارد کار آنها نمی‌شوم و کتاب های بعد از آن را که خمس و زکات و صدقات هست را قبول می‌کنم، اما یک شرطی دارم و آن اینکه چون سلايق و حالات روحی افراد با یکدیگر مختلف است، انتخاب افراد گروه خودم، به عهده من باشد. و لذا من آقای حاج شیخ جعفر خندق آبادی که بسیار مرد فاضل، متقی و عفیف و مدرس هم بود و آقا جلال امینی و طاهر شمسی را انتخاب کردم و آقای سید عبدالحسین بهشتی بروجردی هم بعداً اضافه شد و البته بعداً افراد دیگری هم اضافه شدند. ما کتاب زکات، خمس، صدقات را نوشتیم، تا آنجایی که باید می‌رسید و در این کار من یک دوره کتب اربعه را مطالعه کردم تا دلالت های ضمنی که در باب زکات، خمس و... دارد را یادداشت کنم.

یک روز آقای حرم پناهی به آقای بروجردی عرض کرده بود که ما در کتب احادیث، فقط باب احادیث مربوط به آن موضوع را می‌دیدیم، اما تنها

کسی که سراغ داریم که تمام ابواب کتب اربعه را دیده باشد، فقط آقای ابطحی است.

من برای نوشتن کتاب خمس و زکات و صدقات، علاوه بر روایات شیعی، روایات عامه را هم می‌دیدم و حتی تابستان گرم آن سال‌ها را هم کار کردیم و لکن به روستای وشنوه رفتیم و در یک باغ بزرگی که برای بعضی فضلاء گرفته شده بود، مشغول تحقیق بودیم. این کار به مرحله‌ای رسید که باید کتاب‌ها را به هم ارتباط دهیم و تبادل افکار لازم داشت. (1)

برداشت کردن از کتاب‌های مصادر، مطابقت، شماره‌گذاری، تنظیم، تبدیل، متحد کردن تمام شد، لکن احتیاج داشت به یک هماهنگی برای مجموعه. من چند جلسه شرکت کردم، مسائلی دیدم که استعفا کردم. البته کتاب «زکات» و «خمس» و «صدقات» و «صوم» و «اعتکاف» که به اندازه دو جلد کتاب وسایل است را من انجام دادم و تحویل حضورشان دادم؛ و گفتم: من در ادامه کار معذورم از اینکه شرکت کنم، زیرا با اختلاف نظر کاری نمی‌شود کرد. البته بحمدالله کار به صورتی در آمده است، لکن این کار را واجد امتیازات کامله از هر جهت ندانستم. لذا به فکر افتادم که خودم تکمیلش کنم. بر این اساس یک کتاب جامع فقهی نوشتم. لکن یکی از مراجع تقلید که از شخصیت‌های شاگردان آقای بروجردی بودند، به من فرمودند: حق استاد را حفظ کنید و شما اگر مکملاتی دارید، مثل تعلیقات بر آن تمام کنید، اما کتاب آقای بروجردی را دست‌نزنید. لذا از انتشار آن منصرف شدم.

ص: 25

نسبت به کتاب مرحوم آقای بروجردی دو مثال می زنم: تمام مصادر که در این کتاب هست و تمام متحدات از مصادر، که ما پیدا کردیم و تمام جوامعی که در اختیار ما و کتابخانه های معظم کشور بود - اعم از مطبوع و مخطوط - فراهم کردیم و متحد کردیم. از باب مثال، حدیث واحد از اول جامع الاحادیث تا به آخر، دانه به دانه تمام مصادر حدیث را با شماره و صفحه کتاب فهرست کردیم، بهترین منبع را انتخاب کردیم و نوشتیم، همچنین از جوامع حدیثی متأخر - وسائل الشیعه، وافی، مستدرک الوسائل، جامع المعارف سید شبر، جوامع الکلام، الشفاء فی اخبار آل المصطفی، عوالم العلوم - همان حدیث را یافتیم و نشانی آن را با جلد و صفحه معین کردیم. به طور کلی الان این تعلیقه هشت مجلد شده است که هر مجلدی هفتصد الی هشتصد صفحه می شود و هم اکنون (1)

برای چاپ کردن آماده است، به عنوان یک طلبه انجام دادم تا در اختیار طلاب قرار دهم، این کار از این نظر تمام شده است. (2)

حضرت آیه الله آقای حاج سید محمد رضا موحد ابطحی دام ظلّه می فرمودند:

مرحوم آیه الله العظمی گلپایگانی اعلی الله مقامه الشریف پس از تدوین و تکمیل جامع الاحادیث می فرمودند: خواب دیدم شما (محققین جامع الاحادیث)، آیه الله العظمی بروجردی را سر دست بلند کردید. (و به ایشان رفعت بخشیدید). (3)

ص: 26

1- . زمانی که مرحوم علامه این مطلب را بشارت داده بودند، سال 1384 ه. ش بوده است .

2- . فصلنامه سفینه، سال دوم، شماره 7، ص 125 .

3- . در گفتگو با نگارنده .

گنجینه ای به نام «عوامل العلوم والمعارف والاحوال من الآيات والاخبار و الاقوال»

در طول تاریخ حیات فکری شیعه، محدثان نام آور، پیوسته به گردآوری و تنظیم مجموعه هایی از روایات معصومین علیهم السلام مبادرت ورزیده اند، گر چه انگیزه، هدف، شیوه و محدوده احادیث گردآوری شده یکسان نبوده است، اما در مجموع تلاش محدثان، زمینه حفظ و بقاء آثار شیعه و اعتلای مکتب را فراهم آورده است. این مجموعه ها فراتر از کتب مشهور روایی «محمّدون اول» و «محمّدون آخر» است. (1)

یکی از این مجموعه های گرانبها، که در این نوشتار به آن می پردازیم، «عوامل العلوم والمعارف والاحوال من الآيات والاخبار و الاقوال»؛ نگاشته محدث خبیر و متبّع، مرحوم شیخ عبدالله بحرانی است.

این کتاب اندکی پس از تألیف «موسوعه بحار الانوار مجلسی» نگاشته شده است، اما تا قبل از دو دهه اخیر جز بعضی از مجلدات آن به چاپ نرسیده بود، پس از پیروزی انقلاب اسلامی با همت و تلاش آیه الله علامه سید محمد باقر موحد ابطحی اصفهانی چاپ مناسبی از این کتاب همراه با تصحیح و تعلیقات و استدرکات فراوان آغاز گردید.

ص: 27

1- مقصود کتاب های: الکافی، تألیف محمد بن یعقوب کلینی؛ من لا یحضره الفقیه، تألیف محمد بن علی بن بابویه (صدوق)؛ التهذیب و الاستبصار، تألیف محمد بن الحسن الطوسی؛ بحار الانوار، تألیف مولی محمد باقر المجلسی؛ الوافی، تألیف مولی محمد محسن فیض الکاشانی و وسائل الشیعه، تألیف محمد الحار العاملی می باشد.

یک . باب بندی های جدید و دقیق . دو . موضوع بندی مناسب آیات .

سه . جمع آوری گسترده اشعار بسیاری از بزرگان . (مانند قصیده های زاهی که از سیدالشهداء علیه السلام و حضرت رقیه علیها السلام سروده هایی دارد که در کتاب حضرت رقیه علیها السلام بدان اشاره نمودیم . همچنین قصیده های مرحوم واندی و یا قصیده های متعددی از بزرگان اهل تسنن در عظمت امیرالمؤمنین علیه السلام) چهار . عدم پراکندگی مطالب و تکمیل احادیث .

از این رو حقیقتاً یکی از کارهای مهمی که مرحوم علامه ابطحی قدس سره و مدرسه الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف انجام دادند احیای کتاب «عوالم العلوم» بوده و اگر انجام نمی شد هنوز هم بسیاری از دانشمندان نمی دانستند که ما چنین کتابی داریم و ایشان این اثر وزین را در بازار علم زنده نمودند و یکی از خدمات بسیار مهم ایشان این دایرةالمعارف مهم است که برای جامعه علمی به ارمغان آوردند .

این کتاب ، مجموعه ای گسترده در یکصد و سی مجلد است که از جهاتی بر بحارالانوار علامه مجلسی برتری دارد . نویسنده این موسوعه حدیثی ، علامه شیخ عبدالله بحرانی ، از شاگردان علامه مجلسی قدس سره و از همکاران ایشان در نگارش کتاب بحارالانوار است . این کتاب برای اولین بار توسط مرحوم آية الله العظمی علامه حاج سید محمد باقر موحد ابطحی تحقیق و به همراه مستدرکات منتشر شد .

هدف ایشان از تحقیق درباره این اثر ، از یک سو احیاء یکی از میراث های علمی عالم تشیع و از سوی دیگر تکمیل آن و حرکت به سمت تدوین یک کتاب جامع حدیثی در عصر حاضر بود .

مرحوم آیه الله العظمی حاج سید محمّد باقر موحد ابطحی قدس سره درباره تحقیق کتاب عوالم العلوم می فرمود: باری، بعد از اینکه تحصیلاتم تمام شد، شروع کردم به درس سطح گفتن. پس از آن نیز چندین سال درس خارج گفتم. بعد، یک سال قبل از انقلاب تصمیم گرفتم که تمام تدریس ها و تمام مطالعات را کنار بگذارم و فقط کتاب «عوالم العلوم» را تحقیق و چاپ کنم. این کتاب، ما فوق «بحار الانوار» است از یک جهت، گرچه نویسنده آن (شیخ عبدالله بحرانی) شاگرد مرحوم مجلسی است و راهی را رفته است

ص: 29

1- دکتر سید محمد رضا میرلوحی که متخصص قلب و از پزشکان متدین و ولایتی است نقل می کند: سال 1375 شمسی بود که شبی در خواب دیدم که در حرم امیرمؤمنان علی علیه السلام هستم، ولی بدون اذن دخول و آداب خاص زیارت وارد حرم مطهر شدم و سپس از خواب بیدار شدم. صبح فردا حدود 7 صبح بود که در بیمارستان شماره 1 نیروی انتظامی که در آن زمان ریاستش را برعهده داشتم، در دفترم نشسته بودم که یک لحظه دیدم در باز شد و دایی جان (آیت الله ابطحی) وارد اتاقم شدند و این در حالی بود که این دیدار هماهنگ نشده بود و در جریان ورودشان نبودم. وقاعدتاً زمانی که قرار بود همدیگر را ببینیم از قبل هماهنگ می کردیم که آن زمان با نگرهبانی بیمارستان هماهنگی می کردم و تا دم در بیمارستان به استقبالشان می رفتم. خلاصه ایشان وارد اتاق شدند و نشستند و در حین صحبت با ایشان بودم که خواب دیشب یادم آمد و آن را برای ایشان تعریف کردم. وقتی خواب را بیان کردم، ایشان شروع کردند به گریه کردن و چه گریه هایی...! از آن حالت های عجیب و غریب و خاص...، وقتی گریه هایشان تمام شد فرمودند: می دانی که چه شد؟ من الان دارم کتاب عوالم امیرالمؤمنین علی علیه السلام را می نویسم. وقتی کمی تأمل کردم متوجه شدم که خواب دیشب، بشارتی در تأیید کتاب عوالم ایشان بود که مورد عنایت حضرت امیرمؤمنان علی علیه السلام قرار گرفت.

که مرحوم مجلسی رفتند، ولی امتیازاتی در این کتاب هست. اخبار کتاب، عمدتاً همان اخبار بحارالانوار است، ولی امتیازاتی در این کتاب هست که در بحار نیست. ایشان هم به شاگردی خودش و استادی مرحوم علامه مجلسی اعتراف کرده؛ لذا به تعبیر استاد از ایشان نام می‌برند. تصمیم گرفتم این کتاب را که تاکنون چاپ نشده است، به عنوان «عوامل و مستدرکات» منتشر کنم.

نسخه شناسی

یکی از کارهای مهم آیه الله ابطحی، کار عظیم نسخه شناسی است بدان می‌پردازیم:

یک. ایشان در عوامل العلوم تمام نسخه های مربوط به آن را جمع آوری نمودند.

دو. مطالب روایی و تاریخی را با مصدر اصلی مقابله، و جزئیات و موارد ناقص آنرا که دیگران نقل نکردند را در پاورقی بیان نمودند.

سه. سند شناسی روایات و درج موارد اختلافی در پاورقی.

چهار. درج اختلاف و ناقص بودن روایات در پاورقی ها.

پنج. اگر در جایی صلاح در آن بود که مطالبی بدون باب بندی جهت تکمیل باب اضافه شود اضافه می نمودند و اگر صلاح بود یک باب اضافه شود، اضافه می شد و اگر باب مستقلی جا مانده، که دیگران متوجه نشده بودند را مستقلاً اضافه کرده اند.

شش. علاوه بر فهرستی که در متن عوامل وجود دارد، می توان به فهرستی که بر تعلیقه ها زدند را ملاحظه نمود.

این امور، کارهای بزرگی بود که در عوالم انجام شد و سنگ های مهمی بود که از جلوی پای محققان برداشته شده است.

لذا با مطالبی که بیان شد، کتاب عوالم از بزرگترین کتاب ها و دایرة المعارف تشیع به شمار می رود و علما غفلت نمودند و جا دارد بار دیگر این اثر مهم مورد بازنگری مجدد قرار بگیرد تا عرصه بر دانشمندان و محققین در مسائل علمی باز شود و جامعه حوزوی متوجه شوند که این اثر فاخر از چه جایگاهی برخوردار است.

درخشش تتبع مرحوم علامه موحد ابطحی

مرحوم علامه حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره برای تحقیق این کتاب تلاش بسیار نمودند تا تمام نسخه های خطی کتاب را جمع آوری نمایند و به این مقصود رسیدند مگر نسخه هایی که کلاً مفقود بوده است که در مورد آن ها برای ناقص نبودن موسوعه اقدام به تالیفی مشابه کردند. از مجلّات مفقوده یکی مربوط به امام جواد علیه السلام است که در زمان حیات معظم له در بیش از هفتصد صفحه چاپ و منتشر گردید.

دوره 18 جلدی عوالم امیرالمؤمنین علی علیه السلام

دوره حیاة امیرالمؤمنین علیه السلام از کتاب عوالم مجموعه نفیسی است پیرامون حیات پربرکت آن حضرت که از ولادت، بلکه از بدو نورش تا شهادت مظلومانه و جانشوز آن حضرت را در بر می گیرد. مرحوم بحرانی آن را در 8 مجلّد و مرحوم آیه الله ابطحی با استدراکات در 18 مجلّد تنظیم نموده اند که بدین شرح می باشد:

ص: 31

ج 1: در بدو نور آن حضرت، نسب، ولادت، اسماء، القاب و شمائل ایشان است.

ج 2: در آیات مؤوله که در شأن آن حضرت نازل گشته و دلالت بر امامت و بلندی مرتبه ایشان دارد.

ج 3: در نصوص بر ائمه علیهم السلام است که امیرالمؤمنین اولین آنان می باشد.

ج 4: در نص بر امامت آن حضرت به عنوان حدیث غدیر است.

ج 5: در نصوص خاصه بر امامت آن حضرت.

ج 6-8: در فضائل و مناقب آن حضرت است.

ج 9: در مکارم اخلاق و سیره نورانی آن حضرت است.

ج 10: در معجزات آن حضرت.

ج 11: در علوم و قضاوت های آن حضرت.

ج 12: در احتجاجات و کلمات و مفتتح خطب آن حضرت.

ج 13: در ادعیه و مناجات آن حضرت که به عنوان « الصحیفة العلویة الجامعة » چاپ گردیده است.

ج 14 و 15: در حکم و مواعظ آن حضرت.

ج 16: در احوال اولاد و همسران و اصحاب آن حضرت.

ج 17: در احوال شیعیان و محبان و اوصاف و فضائل آنان.

ج 18: در شهادت آن حضرت و محلّ شهادتشان می باشد.

از این مجموعه عظیم سه مجلد آن یعنی 2 و 3 و 4 در زمان حیات معظم له تحقیق و بررسی گردید و به چاپ رسید و دو مجلد آن یعنی 1 و 5 که یکی پیرامون ولادت و نسب و اسماء آن حضرت و دیگری پیرامون نصوص

خاص به امامت آن حضرت است بعد از ارتحال ایشان تکمیل گردید و مراحل تحقیق آن به پایان رسید . این دو جلد با سه جلد قبلی ، به صورت یک دوره 5جلدی نفیس به مناسبت فرارسیدن اولین سال ارتحال مؤسس عالیقدر مؤسسه ، چاپ و در اختیار اصحاب فضل و کمال و تحقیق قرار گرفت .

دوره سه جلدی فضائل امیرالمؤمنین علیه السلام از کتاب شریف عوالم

از مجموعه گرانسنگ کتاب عوالم العلوم بخش زندگانی و حیات پر بار امیرالمؤمنین علیه السلام ، سه مجلد دیگر یعنی 6 و 7 و 8 که پیرامون فضائل و مناقب آن حضرت است ، پس از چند دوره کار و تلاش علمی و تحقیقاتی در مؤسسه ، بحمدالله چاپ و در ایام ولادت با سعادت حضرت زهرا علیها السلام در مراسم جشن سنواتی مرحوم آیه الله ابطحی قدس سره در بیت الزهرا علیها السلام رونمایی گردید .

عوالم العلوم حیاة امام جواد علیه السلام (مستدرک) در 1 جلد

از آنجایی که مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره پس از تتبع فراوان کتاب عوالم امام جواد علیه السلام را نیافتند ، معظم له به کمک محققانشان در مدرسه الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه ، با کاری بی بدیل و زحماتی طاقت فرسا مستدرک کتاب عوالم امام جواد علیه السلام را با همان سبک و سیاق مرحوم علامه بحرانی در 736 صفحه تألیف نمودند و اثری ماندگار برای غنای مجامع علمی و حدیثی شیعه به یادگار گذاشتند .

این اثر فاخر که جلد 23 عوالم العلوم می باشد که در سال 1413 قمری در یک جلد منتشر شد بدون در دسترس بودن عوالم امام جواد علیه السلام علامه

بهرانی، کاملاً به صورت مستدرک توسط محدث خبیر شیعه مرحوم علامه حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره نگاشته شده است.

عوامل العلوم حیاة امام هادی علیه السلام (مستدرک) در 2 جلد

مرحوم آیت الله ابطحی قدس سره با تمام تلاشی که در دوران فعالیت پر بارشان به ویژه در خصوص احیای عوامل العلوم نمودند، نتوانستند نسخه خطی حیات امام هادی علیه السلام را از کتاب عوامل به دست بیاورند؛ لذا با همت کم نظیری که داشتند تصمیم به تألیف کتابی جامع پیرامون زندگانی آن امام مظلوم گرفتند و همانند زندگانی امام جواد علیه السلام که نسخه خطی آن هم به دست نیامده بود ولی ایشان بر اساس عوامل، مستدرک آن را تألیف و چاپ نمودند، این بار تحت عنوان « مستدرک عوامل العلوم فی احوال الامام علی بن محمد الهادی علیهما السلام » دست به کار شدند، ولی با کمال تأسف اجل مهلت نداد که ثمره این تلاش خود را ببینند. از این رو شاگردان ایشان در مؤسسه الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه با توفیقات الهی موفق شدند که این کار ناتمام استاد و مربی خود را در دو مجلد (24/1 و 24/2) با 1081 صفحه به پایان رسانیده و منتشر نمایند.

عوامل العلوم حیاة امام عسکری علیه السلام (مستدرک) در 2 جلد

مؤسسه الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه از دوران درخشان مؤسس عالیقدر خود، مرحوم آیه الله ابطحی قدس سره تاکنون نتوانست نسخه خطی عوامل بخش حیاة امام عسکری علیه السلام را (همانند امام جواد و امام هادی علیهما السلام) به دست بیاورد و از آنجایی که نظر مرحوم آیه الله ابطحی بر احیاء و تکمیل کتاب عوامل بود،

ص: 34

طبق روش قبلی خود در خصوص زندگانی امام جواد و امام هادی علیهما السلام، این بار در مورد زندگانی و حیاة امام عسکری علیه السلام نیز بنا را بر استدرک گذاشت و با همان همت بلند و تلاش وقفه ناپذیر خود، زمینه دو مجلد با عنوان « مستدرک عوالم العلوم فی احوال الامام الحسن بن علی العسکری علیهما السلام » را فراهم آورد. این کار تا قسمت زیادی در زمان حیات مرحوم آیه الله ابطحی پیش رفت ولی بخشی از کار ناتمام مانده بود که این محقق فرزانه به دیار باقی شتافت و مؤسسه در غم و ماتم فرورفت.

عاقبت نیت خیر این بزرگمرد، توفیقات شاگردان و تربیت یافتگان او را در مؤسسه الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه

فراهم آورد تا با تحقیق و تصحیح و تکمیل این اثر نفیس مستدرک حیاة امام عسکری علیه السلام از موسوعه عظیم عوالم را در مجلد (25/1/25/2) با 961 صفحه در قطع وزیری در سال 1438 هجری قمری چاپ و منتشر نمایند. گفتنی است که

این دو جلد پس از انتشار توسط عزیزان هیأت امنای مؤسسه الامام المهدی عجل الله تعالی فرجه طی مراسمی در حرم عسکریین علیهما السلام رونمایی و به کتابخانه حرم مطهر اهداء گردید.

تجلیل آیت الله العظمی مرعشی نجفی از مرحوم علامه

آیه الله العظمی مرعشی نجفی قدس سره در یکی از جلسات درس خود، در جمع قریب ششصد نفر از شاگردان (در مسجد بالاسر)، ضمن تجلیل از شخصیت والای آیه الله علامه حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره فرمودند:

« جناب آقای حاج سید محمد باقر ابطحی خودمان حفظه الله تعالی که از ارکان حوزه می باشند ، کتاب عوالم العلوم محدث حاج میرزا عبدالله بحرانی قدس سره را زنده نمودند ، خداوند ایشان را طول عمر عنایت فرماید » . (1)

فیما بین مرحوم علامه و آیه الله العظمی مرعشی نجفی ارتباط و صمیمیت فراوانی بود . پدر ایشان مرحوم آیه الله حاج سید مرتضی موحد ابطحی از مشایخ اجازه حدیث آیه الله العظمی مرعشی نجفی قدس سره بودند .

مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره بعضی از کتب نفیس خطی را که با کشف و کرامات به دست آورده بودند را بنا به درخواست مرحوم آیه الله العظمی مرعشی نجفی برای چاپ در اختیار ایشان قرار داده بودند که مؤلف کتاب « غریب مدینه » به یکی از آن ها اشاره می کند که بدین شرح می باشد :

در رابطه با کتاب « المجدی » ، حضرت آیه الله آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره فرمودند : نسخه خطی این کتاب که در امامزاده زینبیه اصفهان دفن شده بود ، هنگام مرمت و اصلاح بنای امامزاده توسط عده ای از علما بیرون آورده شد ، و نزد مرحوم آیه الله حاج میرزا علی محمد اژه ای در اصفهان نگهداری می شد ، در سفری که در گذشته داشتیم ، نسخه ای از آن را جهت احیاء و تحقیق نزد من آوردند و با درخواست حضرت آیه الله العظمی مرعشی نجفی قدس سره به ایشان تحویل داده شد و برای اولین بار چاپ گردید . (2)

ص: 36

1- . به نقل از حجة الاسلام والمسلمین سید جلال الدین موسوی از شاگردان آیه الله العظمی مرعشی نجفی قدس سره .

2- . غریب مدینه ، ص 22 .

روزی به روایتی در عوالم برخورد کردم که در « بصائر الدرجات » طوری نقل شده ، و در « عوالم » طور دیگری بیان گردیده بود . مرحوم آیه الله میلانی نیز در کتاب ارزشمند « قادتنا » جانب « بصائرالدرجات » را گرفتند . از این رو به محضر مبارک آیه الله ابطحی رسیدم . مطلب را با ایشان در میان گذاشتم و ایشان فرمودند : بله چنین اختلافی هست . بعد فرمودند : روز شهادت است ، برایم روضه بخوان . کسی جز ایشان و خادم مدرسه در آنجا حضور نداشت . من برایشان روضه خواندم ... اشک از چشمانشان جاری شد و گریه کردند . سپس فرمودند : هر وقت می خواهی : منبرت تأثیر گذار باشد ، قبل از منبر صد بار بگو یا علی... ، عجیب است از آن زمان تا امروز نزدیک به 28 سال می گذرد ، از آن زمان هر وقت قبل از منبر این ذکر را استفاده کردم ، تأثیرات منبر و شور و حال آن بسیار عجیب بود و این بدین معنا بود که ادعیه در متن و بطن زندگی ایشان بود .

در پایان این قسمت ، فهرستی از مجلدات چاپ شده عوالم و نیز قسمت مهبای چاپ تقدیم می گردد :

عکس

اسم کتاب	شماره در موسوعه	تعداد جلد	توضیحات
عقل و علم	۲ و ۳	۱	بدون استدراک در یک مجلد چاپ شده است و با استدراک در ۲ جلد آماده چاپ می باشد .

۲ جلد آن آماده چاپ و بقیه ۸۰ درصد کار تحقیقاتی و استدراکات آن انجام شده است .	۶	۹	أحوال نبی اکرم ﷺ
۱۳۱۲ صفحه، تاکنون ۴ مرتبه چاپ شده است .	۲	۱۱	احوال سرور بانوان عالم ، حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>
۸ جلد آن چاپ شده است، جلد نهم آماده چاپ و بقیه ۸۰ درصد کار تحقیقی و استدراکات آن انجام شده است .	۱۸	۱۵	احوال امام امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small>
۳۲۰ صفحه، دو مرتبه چاپ شده	۱	۱۶	أحوال امام حسن مجتبی <small>علیه السلام</small>
۷۴۴ صفحه ، دو بار چاپ شده	۱	۱۷	احوال امام حسین <small>علیه السلام</small>
۳۵۲ صفحه ، دو بار چاپ شده	۱	۱۸	احوال امام علی بن الحسین <small>علیه السلام</small>
۵۲۸ صفحه ، دو بار چاپ شده	۱	۱۹	احوال امام محمد باقر <small>علیه السلام</small>
۱۳۲۰ صفحه ، دو بار چاپ شده	۲	۲۰	احوال امام جعفر صادق <small>علیه السلام</small>
۵۶۰ صفحه ، دو بار چاپ شده	۱	۲۱	احوال امام کاظم <small>علیه السلام</small>
۶۲۳ صفحه ، دو بار چاپ شده	۱	۲۲	احوال امام رضا <small>علیه السلام</small>
۷۳۶ صفحه، دو بار چاپ شده ، کلاً به صورت استدراک است .	۱	۲۳	احوال امام جواد <small>علیه السلام</small>

احوال امام هادی <small>عليه السلام</small>	۲۴	۲	۱۰۸۱ صفحه یک بار چاپ شده کلاً به صورت استدراک است.
احوال امام حسن عسکری <small>عليه السلام</small>	۲۵	۲	۹۶۸ صفحه ، یک بار چاپ شده ، کلاً به صورت استدراک است.
احوال امام حجة بن الحسن <small>عليه السلام</small>	۲۶	۵	یک بار چاپ شده است. و نیز به فارسی ترجمه و خلاصه گردیده و در یک جلد چاپ خواهد شد.
طب و درمان دردها	۳۷	۲	جلد اول: الطب العلاجي ، ۵۶۸ صفحه، جلد دوم: الطب الشفائي، ۶۳۲ صفحه، به فارسی ترجمه شده و آماده چاپ است.
فضیلت اذکار	۵۶	۱	۳۸۴ صفحه ، یک بار چاپ شده است
فضیلت دعا	۵۷	۱	۶۶۴ صفحه، یک بار چاپ شده است.

تفسیر

آیه الله علامه موحد ابطحی قدس سره در امر تفسیر ، هشت دسته تفسیر را کار کردند که چهار دسته از آن ، جزء مبتکرات شخص ایشان بود . حضرت آیه الله العظمی سبجانی دام ظلّه فرمودند :

اولین کسی که چشم ما را به تفسیر موضوعی روشن کرد . آقای ابطحی بودند و ما در تفسیر موضوعی از ایشان الگو گرفتیم .(۱)

ص: 39

و معظم له روش نوین تحقیقات را نیز از مرحوم علامه و مدرسه الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه الگوبرداری نموده و زمانی از کامپیوترهای مدرسه دیدن کرده و برای مؤسسه شان نیز همین کامپیوتر اپل را خریداری کردند.

المدخل الى التفسير الموضوعي للقرآن

در گذشته تفاسیر موضوعی متعددی وجود داشت .

تفاسیر موضوعی که موجود است :

یک . آیات الاحکام (تفسیر موضوعی راجع به احکام) آثاری چون زُبْدَةُ البیان فی براهین احکام القرآن تألیف مرحوم مقدّس اردبیلی ، کنزالعرفان فی فقه القرآن تألیف فاضل مقداد و ... که اهل تسنّن نیز چنین تفاسیری دارند.

دو . فرهنگ های قرآنی (که قرآن را از الف تا یاء با واژه های مناسب آن آورده و بدان پرداخته است .) همانند قاموس قرآن تألیف آیه الله سیّد علی اکبر قریشی و

سه . تفاسیر موضوعی (توحید ، معاد و ...) آثاری چون پیام قرآن تألیف آیه الله العظمی مکارم شیرازی ، منشور جاوید تألیف آیه الله العظمی سبحانی ، تفسیر موضوعی تألیف آیه الله العظمی جوادی آملی) و

چهار . تفاسیر پراکنده . آثاری چون معاد در قرآن تألیف آیه الله فلسفی ، امر به معروف و نهی از منکر تألیف آیه الله العظمی جوادی آملی و

قبل از ایشان و معاصرین شان ، چنین موضوعاتی کار شده بود . حال وجه تمایز تفسیر آیه الله ابطحی با دیگران در چیست ؟!

آیه الله ابطحی با یک روشی وارد بحث شده است که اگر آن روش و آنچه که در ذهن ایشان بوده به تمام معنا کامل شود، اولاً مفصل ترین تفسیر خواهد بود و ثانیاً هر موضوعی که در قرآن کریم وجود دارد، جزء تفسیر موضوعی خواهد بود.

روش تفسیری علامه موحد ابطحی

یک روش تفسیری ایشان چنین بود که ابتدا از خدا شروع کرده اند. این کار را مفسرین دیگر هم انجام دادند، ولی آنها وقتی خدا را معرفی نمودند سراغ مطلب دیگر نمی روند.

ولی ایشان بعد از خدا، به مخلوقات خالق هستی پرداخته و سپس به اقسام مخلوقات خدا اشاره و بعد به احکام مخلوقات خدا می پردازند. بعد از آن به وظایف مخلوقات خدا و بعد به وظایف دنیوی و به مسائل اخلاقی و وظایف حکمی شرعی و سپس به وظایف اخروی می پردازند.

چنین روشی در تفسیر به دقت بسیاری نیاز دارد که تنها مرحوم آیه الله ابطحی چنین کار بزرگی را انجام دادند.

توضیح مرحوم علامه ابطحی درباره کتاب «المدخل الی التفسیر الموضوعی»

ما حدود چهل و پنج سال قبل از این مقدمه تفسیر موضوعی را نوشتیم به نام «المدخل الی التفسیر» که یک جزء از 9 جزء آن چاپ شده است. به عبارت ساده بگویم: درباره قرآن نگفتم که نزولش چنین و چنان است. بحث نزول نیست، بلکه کیفیت تنظیم قرآن نسبت به بحث ها مورد نظر است. مثلاً در مورد معاد، تحقق معاد، مبدأ معاد که نفع صور است تا

برسد که دسته ای به بهشت، دسته ای در جهنم قرار می گیرند. این کتاب در یک مجلد درآمده است. هر صفحه ای که می خوانید، از نظر ترتیب، تسلسل تاریخی دارد. یعنی اول باید خداوند تبارک و تعالی مرا مبعوث کند که معاد جسمانی را ما مثل خورشید در آسمان ثابت می کنیم، از خود قرآن - نه با ظواهر آن - ثابت کرده ایم. مکتب های فلسفی را که ذکر کرده اند و

نتوانسته اند ثابت بکنند « ما قدر والله حق قدره ». این کتاب را ما نوشته ایم در موضوع معاد، که هنوز مخطوط است و از اول تا به آخر یک جلد قطور است، معاد از بیان خود قرآن است. این یک قدم مقدماتی است که برداشته ایم و نام آن را گذاشته ایم « المدخل الی التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم ».

به شهادت بعضی از اعلام و بزرگان حوزه، مرحوم آیه الله علامه طباطبایی فرموده بودند: کار من تفسیر آیه به آیه است، ولی آن کاری را که آقای ابطحی شروع کرده و مدخل آن را نوشته است کار تفسیر موضوعی است و آن هم تفسیر موضوعی متسلسل.

یعنی ابتدا باید درباره خدا سخن بگوییم. اول چیزی را که باید برای خدا صحبت کنیم، شأن خالقیت اوست. بعداً اراده پروردگار است که در بحث ربوبی می آید. بعداً خلق آسمان و زمین و انسان و حیوانات است. بعد امت تشکیل داده می شود، بعد شرایع و ادیان به وجود می آید، دین های پیامبران یک به یک تا برسد به خاتم النبیین، سپس قرآن نازل بشود. یعنی بر مبنای تسلسل طبیعی درباره موضوعات. بدین گونه نسبت به قرآن یک معجم نوشته شده است. من، کار خودم را در معجم قرآن به شما ارائه

می‌کنم، ببینید آیا قابل پیشرفت هست؟ خواهید دید که واقعاً پیشرفته است. چند کتاب به منزله ابزار مقدماتی برای کار موضوعی قرآن است: یکی معجم لفظی قرآن، دیگر معجم ادوات قرآن، سوم تفصیل الآیات، چهارم الجامع در مواضع قرآن. به نظر من، الجامع از کتابهای دیگر مهم تر است. ولی این ها مقدمات است. یعنی یک قسمتی از یک سوره را - که مربوط به قیامت است -

آورده، چه در مورد بهشتش باشد، چه درباره جهنمش. ولی ما این طور نکردیم. مرحله بالاتر، این است که آیات را به ترتیب ریز موضوع مرتب کنیم، که در کتاب «المدخل الی التفسیر الموضوعی» چنین کرده ایم. (1)

ترجمه مقدمه کتاب المدخل الی التفسیر الموضوعی

با توجه به بیانات مرحوم علامه موحداطحی درباره المدخل الی التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم، و به جهت اهمیت بالای کتاب، بر آن شدیم که ترجمه مقدمه آن را ذکر نموده تا با سبک و علل و انگیزه تألیف آن توسط مرحوم علامه مطلع گردیم. ترجمه مقدمه این کتاب بدین شرح می باشد:

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد و ستایش سزاوار خداوندی است که پدید آورنده آسمان ها و زمین و پروردگار جهانیان است.

«خدا از میان فرشتگان، رسولانی بر می‌گزیند و (نیز) از میان مردمان» (2).

ص: 43

1- فصلنامه تخصصی سفینه، شماره 7.

2- حج، آیه 76.

« خدا، آدم و نوح و خاندان ابراهیم و خاندان عمران را بر جهانیان برگزیده است » « فرزندانی که بعضی از آنها از بعضی دیگرند ». (1) « خداوند

پیامبران را نوید آورنده و هشدار دهنده برانگیخت ». (2) « و با آنها کتاب و میزان فرود

آوردیم تا مردم به عدل و انصاف قیام کنند ». (3)

« او است که بر قلب بنده خاص خود، فرقان (کتاب جدا سازنده حق از باطل) را فرو فرستاد ». (4) « روح الامین آن را فرو آورد بر قلب او ». (5) « که برای

هر چیزی روشنگر است ». (6) « و هر چیزی را به گونه ای روشن جداسازی کند و نیز هدایت و رحمت باشد ». (7)

« تا برای جهانیان بیم دهنده باشد ». (8) و درود و سلام بر محمد صلی الله علیه و آله رسول او که او را « با هدایت و دین حق فرستاد، تا او را بر تمام ادیان

پیروز گرداند، هر چند مشرکان را ناخوشایند باشد ». (9) « و درودی (فراوان) بر بندگان خاص او که آنان را برگزید ». (10)

ص: 44

1- آل عمران، 34 و 35 .

2- بقره، آیه 214 .

3- الحديد، آیه 26 .

4- فرقان، آیه 2

5- شعراء، آیه 193 .

6- نحل، آیه 90 .

7- انعام، آیه 155 .

8- فرقان، آیه 2 .

9- صف، آیه 10 .

10- نمل، آیه 60 .

از میان بندگان، و آنان را به رعایت کتاب و آنچه در آن است از آیات و ذکر گرامی داشت و آنان را وارث کتاب قرار داد، بعد از آنکه آن را به رسولش وحی نمود: « ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصَّ طَافِينَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذْنِ اللَّهِ »؛ آنگاه این کتاب را به کسانی از بندگان خود که آنها را برگزیدیم میراث دادیم، پس بعضی از

ایشان به خویش ستم کرده و بعضی معتدل و بعضی از ایشان به اذن خدا پیشی گیرنده به خیرات هستند. (1)

آنها زبده خلق از آل رسول صلی الله علیه و آله و ورثه نبوت بعد از آن حضرت اند، انسان پاکی از انسان پاک دیگری به ارث می برد.

« ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسَّةٌ تَوَى عَلَى سُوْقِهِ يَعْرِبُ الزَّرْعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ » (2)؛ این صفت ایشان است در تورات و مثل آنها در انجیل، چون کشته ای است که جوانه اش را بر آورد، و آن را ما به دهد تا سبز شود و بر ساقه های خود بایستد و زارعان را به شگفت آورد تا به آنان کافران را به خشم آورد.

« أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ » (3)؛ این وصف حال آنها در کتاب تورات و انجیل مکتوب است که (مثل حال آن رسول) به دانه ای ماند که چون نخست سر از خاک بر آورد جوانه و شاخه ای

ص: 45

1- . فاطر، آیه 33 .

2- . فتح، آیه 30 .

3- . بقره، آیه 158 .

نازک و ضعیف باشد بعد از آن قوت یابد تا آنکه ستبر و قوی گردد و بر ساق خود راست و محکم بایستد که دهقانان را (در تماشای خود) حیران کند (همچنین محمد صلی الله علیه و آله و اصحابش از ضعف به قوت رسند) تا کافران عالم را (از قدرت و قوت خود) به خشم آرند . خدا وعده فرموده که هر کس از آنها ثابت ایمان و نیکوکار شود گناهایش ببخشد و اجر عظیم عطا کند .

اما بعد ، از آنجا که قرآن معجزه جاوید اسلام است در طول زمان ، و رحمت خدا است که آن را برای جهانیان نازل فرموده و دستور جامعی است برای آنچه انسان در حیات علمی و عملی بدان نیازمند است چیزی از آن فوت نشده و شگفتی های آن پایان ناپذیر است و باطل نه از پیش روی آن و نه از پشت سرش به آن راه پیدا نمی کند و به خاطر این جهت اقدام کردم به تفسیر قرآن به قرآن و احادیث پیامبر صلی الله علیه و آله که از روی هوی سخن نمی گوید و از آثار خاندان پاک و برگزیده او که وارث کتابند . و چون وارد شدن در این راه سخت و دشوار است و برای هر کسی ساده و آسان نیست ، ابوابی را به عنوان مقدمه برای رسیدن به اهداف قرآن و مقاصد شریف آن تقدیم نمودم و آن بر این اسلوب است .

1 . احداث کتابی که مدخل برای تفسیر باشد و کتابی که جامع آیاتی باشد که درباره یک موضوع خاص بحث می کند ، به گونه ای فراگیر باشد آنچه را که آن موضوع احتیاج دارد از مباحث و مطالب ، و مرتب باشد به حسب آنچه تسلسل طبیعی اقتضاء دارد .

2. ساختن فهرست عامی برای آیات قرآن بر مبنای نظم آن در قرآن کریم با اشاره به جایگاه آن در این کتاب .
3. تهیه و تنظیم کاشف الآیات با اسلوب واضح و مختصر تا جستجو کننده آگاهی و احاطه داشته باشد به آنچه در تحصیل آن بدان نیازمند است .
4. تألیف کتابی که مشتمل بر احادیث تفسیری باشد و بر حسب موضوعات مرتب گردیده باشد ، با این عنوان : (الآثار فی تفسیر القرآن الکریم) .

علت و انگیزه این تألیف

من هنگامی که تاریخ نزول قرآن و تدریجی بودن آن و محل نزاع را آن گونه که قرآن می فرماید : « وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً » ، بررسی کردم دانستم که علت تدریجی بودن نزول آیات قرآن آمادگی نفوس بوده است برای درک حقائق الهی و پذیرش عقل این مفاهیم غریبه را . پس قرآن کریم این گونه بوده که آیه آیه و سوره سوره بر نبی اکرم صلی الله علیه و آله نازل شده تا دین کامل گردیده و قرآن و دستور کاملی برای حیات انسانی باشد .

ترجمه تقریظ علامه آقا بزرگ طهرانی بر کتاب المدخل الی التفسیر الموضوعی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على من اوحى اليه كتاب الله وعلى آله عترته

حمد و سپاس سزاوار خداوند است و درود و سلام بر کسی که کتاب خدا به او وحی شده و بر آل و عترت پاکش که مقرون با کتاب خدا هستند تا روز لقاء پروردگار . من این اثر نفیس را ورق زدم و عاجلانه در آن نظری نمودم ، آن را تفسیر قرآن به قرآن یافتم که بعضی از آیات را مطابق با نظائر

ص: 47

آن تحصیل کاملی نموده و مطالب مشکل را تحقیق کرده و با در نظر گرفتن سایر موارد به آنچه مراد و مقصود آیه است تصریح نموده و قضایای تاریخی را با آیاتی که مربوط به آن تاریخ و محل وقوع آن است بیان کرده، و موضوعات بعضی از آیات احکام را از بقیه آیات روشن ساخته است. و دیدم مؤلف با قلم روان خود موضوعی را مبتکر است که مثل آن دیده نشده، و با همت عالی خود چشمه ای گشوده که غیر از او کسی نگشوده است و دانستم که سال ها به خود زحمت داده تا عملش را کامل و بدون نقص انجام دهد و حق مطلب را ادا نماید و زبان قاصر است از تحسین و تکریم عمل ابتکاری این مؤلف ارجمند و ماهر مولانا حاج سید محمد باقر موحد موسوی ابطحی اصفهانی، برکات و جود شریفش مستمر باد، تا از رشحات قلم مبارکش نظائر این اثر ماندگار و امثال این تصنیف منتشر گردد، از ثنا و تمجید آن اعراض نموده و از تقریظ چشم پوشی کرده و اکتفا نمودم به بلند کردن دست تمنا به دعا در حالی که عرض می کنم: خدا به مؤلف برکت دهد و گام های او را استوار گرداند و در دنیا و آخرت سعادت مند نماید و برای آنچه رضای او در آن است توفیق دهد....(1)

29 ذیحجة الحرام سنه 1382 هجری قمری - عبد فانی مشهور به آقا بزرگ تهرانی

ص: 48

1- . ترجمه: حجت الاسلام والمسلمین شیخ محمد ظریف دام عزه.

تجلیل اعظام قم و نجف اشرف از تألیف کتاب المدخل

پس از تألیف کتاب المدخل توسط مرحوم علامه موحد ابطحی ، بسیاری از اعظام قم و نجف اشرف از جمله مرحوم آیه الله العظمی سید محسن حکیم ، علامه خبیر شیخ آقا بزرگ طهرانی ، علامه طباطبایی و ... این ابتکار علمی را کتباً و شفاهاً ستودند و از آنجایی که درج بیانات و نامه های تحسین آمیز تمامی اعظام در این مقام میسر نیست ، از باب نمونه ، به ترجمه نامه علامه آقابزرگ طهرانی در تجلیل از کتاب المدخل الی التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم اشاره خواهیم کرد . متن این نامه بدین شرح می باشد :

بسمه تعالی شأنه

این ورودیه به تفسیر ، کتابی است ابتکاری موسوم به « التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم » که آن را جناب علم الاعلام و حجة الاسلام ، سید و سرور ما آقای حاج سید محمد باقر موحد ابطحی اصفهانی - که ایام سعادات و افاضات ایشان برای بزرگترها و کوچک ترها پایدار باشد - ابداع نموده است ، کتابش را به آن نامگذاری نموده تا کاشف از محتویات آن باشد . همانا کسی که بخواهد از این تفسیر استفاده کند از طریق شناخت موضوعات قرآنی که ایشان آن را به ترتیب حروف هجایی مرتب نموده وارد می شود ، مؤلف با ذهن و حافظه عالی و فکر دقیق و روشنش آن را با ابتکار خود گرد آوری نموده است و کسی که در یکی از موضوعات مذکوره در آن نظر کند ، آیاتی را نظر می کند که به گونه ای با آن موضوع مربوط می شود

ص: 49

و در قرآن به صورت پراکنده بوده است و مؤلف آن را کنار هم قرار داده و تسلسل طبیعی را در هر موضوعی رعایت کرده است .

خداوند به ایشان اجر و پاداش در دنیا و آخرت دهد که خود را در بیش از ده سال به زحمت و رنج و زحمت انداخته و آن را فراهم نموده و در این ابتکار خدمتی به دین و لطفی به خوانندگان فرموده است ... (1).

تاریخ اول ربیع المولود 1389 - عبد فانی مشهور به آقا بزرگ طهرانی

کتاب جامع الأخبار و الآثار عن النبی و الأئمة الاطهار

این کتاب ، مجموعه ای است روایی در مورد قرآن کریم که سه جلد اول آن (در حدود 1900 صفحه) در باب فضائل قرآن و خصوصیات مربوط به این کتاب آسمانی منتشر شده و در حدود 14 مجلد آن در دست اقدام می باشد و 80 درصد برنامه های آن انجام گردیده است . به اعتراف برخی از اساتید حوزه این امتیاز برای مرحوم علامه ثبت شد که در تفسیر قرآن مقدمه ای تفصیلی درباره فضائل قرآن در نظر گرفته شود.

جلد اول این کتاب درباره فضل قرآن و مطالبی پیرامون اسماء قرآن ، کیفیت نزول ، جمع آوری ، مصونیت از تحریف ، موقعیت عترت پیامبر صلی الله علیه و آله در ارتباط با قرآن و ... می باشد . (تاریخ نشر 1411 ه.ق)

جلد دوم آن درباره فضیلت هر يك از سوره های قرآن و آیات آن است که به ترتیب سوره ها و آیات تنظیم شده است . (تاریخ نشر 1411 هجری قمری) .

ص: 50

جلد سوم نیز درباره خصائص قرآن است و در آن بعضی از ویژگی های قرآن از قبیل ناسخ و منسوخ، محکم و متشابه، عام و خاص، حروف مقطعه، اسماء الحُسنى، عدد اسماء اللّٰه و اسم اعظم شرح داده شده است. (تاریخ نشر 1414 هجری قمری).

غیر از کتاب جامع الاخبار و الآثار کتاب های دیگری نیز نوشته شده است که امتیاز کتاب جامع الاخبار نسبت به کتاب های دیگر آن است که از جامعیتی برخوردار است که آن کتاب ها برخوردار نیستند. از مطالب مهمی که سبب تمییز اثر فاخر آیه الله ابطحی با سایر کتب هست می توان به مطلب ذیل اشاره کرد. آنها هر کدام یک جلد هستند، ولی این کتاب سه جلد و کامل تر است.

دو. سند شناسی روایات

آیا این روایت از امام رضا علیه السلام هست یا خیر؟! اگر هست اعتبارش چگونه است و در تعلیقه های خود بدان اشاره نموده اند که در کدام کتاب نقل شده است.

سه. مقابله با نسخه ها

اگر اختلافی در متن روایت با متون اصلی وجود داشته و نقل های مختلفی در آن بوده، در تعلیقه اضافه نمودند. در حالی که دیگران صرفاً مطلب را آوردند و به جامعیت ایشان عمل نمودند و توضیحی ندادند.

چهار. باب بندی مهمی که این روایات دارند.

اینها از خصوصیات است که سایر آثار، آن را ندارند و در نوع خود منحصر به فرد است.

آیات الاحکام

کتاب فاخر « الدرر اللامعه فی الاحادیث الجامعه للاحكام الفقهیه » اثر ارزشمندی است که نسبت به آثار سایر علما در این زمینه متمایز بوده است که بدان می پردازیم :

یک . در این کتاب اخبار براساس زمان بندی به وجود آمده است . (روایات از زمان پیامبر اسلام شروع شده و به ترتیب ائمه درج شده است).

دو . روایات با حفظ سند ذکر گردیده ، و خصوصیات ویژه آنها ، به درستی در آن ذکر شده است .

سه . ذکر آیات مشتمل و روایات مشتمل

(اینکه برخی گویند آیات احکام پانصد تا بیشتر نیست ، ایشان می فرمایند ، خیر بیشتر است).

روایاتی که معصوم علیه السلام از بخشی از آیه استفاده کرده و مورد استناد قرار داده اند را استفاده نکردند .

چهار . احکامی که از آیات و روایات مستقلاً به دست می آید را تفکیک نموده است .

پنج . از منابع معتبر نقل شده است .

کتاب زبدة تأویل الآيات النازلة في فضائل العترة الطاهرة

این کتاب در واقع فهرستی از تأویل را در اختیار محققین قرار می دهد و متوجه خواهیم شد که در مجموعه کتب تفاسیر شیعه ، چه اندازه آیات تأویلی وجود دارد . این کار مهمی بود که قبلاً صورت نگرفته بود .

ص: 52

کتاب « تأویل الآيات » تألیف سید شرف الدین علی حسینی استرآبادی و از منابع مهم علامه مجلسی و دیگر محدثان بوده است . نویسنده این کتاب آیاتی را که به مدح اهل بیت و اولیای آنها و نکوهش دشمنان اهل بیت تأویل شده است ، از طریق شیعه و سنی در دو جلد جمع آوری کرده است . این کتاب بعد از مقابله با چهار نسخه خطی و مصادر اصلی کتاب و ذکر اختلاف نسخ و شرح برخی لغات مشکل در پاورقی و اشاره به تخریجات هر حدیث در آخر آن منتشر گردیده است . (تاریخ نشر 1407 ه.ق)

احیای تفاسیر مهم شیعی توسط آیه الله موحد ابطحی

از کارهای مهم آیه الله ابطحی احیای تفاسیر مهمی از شیعه ، از جمله ، تفسیر قمی ، تفسیر امام حسن عسکری علیه السلام ، تفسیر تأویل آیات الظاهره بوده است . ایشان این تفاسیر را از این رو احیا و کامل کرده که اولاً این تفاسیر خود منبع می باشند . ثانیاً به روز نشده ، ثالثاً نسخه شناسی نشده بودند و رابعاً اسنادی که می بایست در پاورقی درج شود ، نشده بود و ایشان بدرستی این امر را به سرانجام رسانیدند .

پیشنهاد تألیف تفسیر « المیزان » به علامه طباطبائی

نگاه عمیق آیه الله موحد ابطحی در امور علمی ، ارتباطش با استاد گرانقدرش علامه طباطبائی قدس سره و همچنین اعتماد بالای استاد بزرگ به شاگرد برجسته ، آنچنان بود که آن مفسر بزرگ شیعه ، نوشتن تفسیر المیزان را به پیشنهاد آیه الله حاج سید محمد باقر موحد ابطحی رضوان الله تعالی علیه آغاز کردند .

روزی مرحوم آیه الله سید محمد باقر موحد ابطحی به علامه طباطبایی عرضه می دارند :

« آقا! شما یک تفسیر دو جلدی در تبریز نوشته اید . این تفسیر هر چند بسیار خوب و ارزشمند است ، اما در شأن جهان تشیع و حوزه علمیه قم نیست و شایسته است شما یک دوره کامل تفسیر آغاز کنید و از شاگردان برجسته خود بخواهید در این کار با شما همکاری کنند و به سبک درس خارج این کار را جلو ببرید .»

علامه طباطبایی در پاسخ می فرمایند : « الان شرایطش فراهم نیست .»

آیه الله موحد ابطحی که خلاء یک دوره تفسیر سنگین و به روز را در جهان تشیع کاملاً حس می کردند ، به همراه مرحوم آیه الله ، حاج آقا مهدی حائری تهرانی قدس سره و جمعی در حدود 41 نفر از طلاب برجسته حوزه علمیه قم (که برخی از آنها امروز از مراجع تقلید و صاحب تفسیر هستند) را گرد هم می آورند و علامه طباطبایی هم می پذیرند که درس خارج تفسیر را از ابتدا تا انتها آغاز کنند و هر شش ماه یک مجلد از این کتاب را برای نشر آماده سازند .

(1)

خوشبختانه آیه الله موحد ابطحی ، تفسیر المیزان را در شش مجلد خلاصه نموده و نکات دقیق تفسیری را که آن ایام به ذهن نورانی علامه طباطبایی نیامده بود یاد آور شده ، و مکمل این تفسیر ناب و نور آفتاب شده اند . که خود این امر جایگاه تفسیری قرآن علامه موحد ابطحی را به خوبی نشان می دهد ، هر چند

ص: 54

1- . گذری بر حیات با برکت مرحوم آیه الله موحد ابطحی ، ص 4 .

خود، صاحب تفسیر روائی قرآن و به ویژه تفسیر گرانسنگ « المدخل الی التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم » می باشند، که در نجف اشرف چاپ شده، و در قم هم به چاپ رسیده، که معظم له اولین مبتکر تفسیر موضوعی می باشند. (1)

سوم . موسوعه ادعیه و صحیفه شناسی

کتب ادعیه سه دسته هستند .

دسته اول : کتبی که تنها مدرک علمی هستند . به درد عموم نمی خورد و تنها برای علما قابل درک است . همانند : مِفْتَاْحُ الْفَلَاحِ فِي عَمَلِ الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ مِنَ الْوَأَجِبَاتِ وَالْمُسْتَحَبَّاتِ مشهور به مفتاح الفلاح تألیف شیخ بهایی ، المزار الکبیر اثر محمد بن جعفر مشهدی ، المزار ، تألیف شیخ مفید .

دسته دوم : کتاب هائی که به درد عموم می خورد و سندی نقل نمی کنند و محققان از این کتاب به عنوان سند یاد نمی کنند . ولو مهم باشد .

دسته سوم : کتبی که هم سند هستند و هم به درد عموم می خورد . مانند کتاب های مرحوم سید بن طاووس همانند اقبال الاعمال و ...

با این مقدمه می توان گفت که موسوعه ادعیه مرحوم علامه ابطحی از قسم سوم بوده است و به درد عموم مردم می خورد و هم منبع برای محققان و دانشمندان است .

صحائف ادعیه اهل بیت علیهم السلام

مرحوم علامه موحد ابطحی ، فراهم کردن صحائف ادعیه را یکی از توفیقات الهی می دانستند و می فرمودند : این مهم به یاری مؤسسه الامام المهدي عجل الله تعالی فرجه

ص: 55

صورت پذیرفت و اکنون مجموعه ای بزرگ از دعاهای قرآنی، قدسی، دعاهای انبیاء و دعاهای مأثور از پیامبر اکرم و اهل بیت اطهار علیهم السلام که به صورت خاصی مرتب و منظم شده، در اختیار علاقه مندان قرار گرفته است. هر صحیفه دارای پنج فصل و هر فصل دارای بخش های فراوانی است و به گونه ای تنظیم شده که خواننده به راحتی و سهولت می تواند مقصود خود را بیابد.

همچنین دعاها به شکل کامل اعراب گذاری شده و آیات قرآنی در ضمن دعاها مشخص شده است. افزون بر این، بعضی از لغات مشکل ترجمه شده و اختلاف نسخ نیز ذکر شده و فهرست هایی به آخر هر صحیفه اضافه شده که برای محققان و اهل نظر فواید فراوانی خواهد داشت و آنان را در امر تحقیق کمک خواهد کرد. فهرست اسامی و مأخذ ادعیه، فهرست مصادر تحقیق و فهرست عناوین ادعیه به صورت اجمالی و تفصیلی، از آن جمله است.

مرحوم علامه، معتقد بودند که این موسوعه، دعاها را از پراکندگی نجات داده است، و می فرمود: اکنون بهتر می توان به سرمایه موجود در این حوزه پی برد و همان گونه که برای بهتر فهمیدن معارف عمیق قرآن، در تحقیق در باب هر موضوعی، آیات به کار رفته در موارد مختلف جمع آوری و با هم ملاحظه می شود، اکنون می توان در حوزه معارف مندرج در ادعیه نیز، این چنین عمل کرد و با ملاحظه موضوعات مختلف مطرح شده در ادعیه مأثوره از نبی اکرم و ائمه معصومین علیهم السلام به درجات بالاتری از معارف ایشان دست یافت.

مرحوم علامه ابطحی در این زمینه، پیشنهادی نیز به مسئولین داشتند که می بایست برای بهره مندی هرچه بیشتر از میراث ارزشمند و گنجینه گرانبهای

ادعیه انبیای سلف و چهارده نور مقدس معصومین علیهم السلام، محافل و حوزه های علمی با دایر کردن کلاس هایی در این زمینه و تدریس اصولی مباحث مطرح در ادعیه، معارف مندرج در آنها را از انزوا خارج کنند» (1).

خصوصیات تحقیقی علامه موحد ابطحی در باب ادعیه

یک: از خصوصیات ارزشمند تحقیقاتی ایشان تکمله کارهای سید بن طاووس، علامه مجلسی و شیخ مفید و بزرگانی است که در باب ادعیه کار کردند. ایشان کارها و ادعیه ای را که آنها ندیدند جمع آوری نموده، و به صورت مستند گردآوری کردند.

دو: هم رجال و هم فقه الدعا را کار کرده اند و مورد دقت قرار داده اند.

سه: کتاب شناسی قوی و جامعی داشتند.

ایشان کتاب شناس قوی ای بودند و تمامی کتاب های شیعه و سنی را که در مظان اینکه دعای معصوم علیه السلام در آن بوده را نقل کرده اند. مطالبی که ایشان در موسوعه ادعیه از منابع شیعه و اهل تسنن آورده اند طوری بوده، که گذشتگان اصلا به آن فکر نمی کردند.

چهار: نسخه پژوه قوی ای بودند.

پنج: از رجالی های بزرگ، خوش فکر و مهم بودند که علما و مراجع در پیام های تسلیت بدان اذعان داشتند.

برای مشخص شدن جایگاه رجالی ایشان، از باب مقدمه مطالبی را بیان می نمایم:

ص: 57

1- . سخنان مرحوم علامه موحد ابطحی در همایش صحیفه جامعه رضویه، در دانشگاه امام صادق علیه السلام 6/7/1391.

اهل رجال چهار دسته اند :

یک : فقط افرادی که روایات فقهی را نقل کرده اند را جمع آوری و معرفی کرده اند . مانند رجال نجاشی، رجال کشی و ...

هشتاد درصد از روایاتی که از آنان نقل کرده اند روایاتی بوده اند که روایات فقهی نقل می کرده اند، ما بقی روایات دیگر بوده اند .

دو : افرادی که مربوط به اصحاب هر امام هستند. مانند کاری که شیخ طوسی و آیه الله بروجردی در طبقات روایات انجام داده اند.

سه : طبقات مختلفی که روایات را مشخص کردند که اهل تسنن نیز چنین بدان پرداخته اند .

چهار : افرادی که غیر از روایات احکام ، روایات دیگر را نیز نقل کرده اند . همانند روایات مربوط به اخلاقیات ، ادعیه ، مسائل مستحبی ، روایاتی که جنبه تاریخی داشته را سند شناسی کرده اند .

مرحوم آیه الله ابطحی از آن قسم چهارم بودند .

حال چرا کتاب ایشان مفصل نیست؟! ایشان در کتاب های خود فقط آدرس داده اند که از این راوی چند روایت نقل شده است و این روایات در فقه ، احکام مستحبات و ادعیه و ... است که این جزء نوآوری های رجالی ایشان است که کسی دیگر آن را انجام نداده است .

با این کار ، افراد مجهول الحال نیز مشخص شدند . وقتی مشخص شود یک راوی در چه باب از روایات مطالبی دارد مشخص می شود که موقعیت

ص: 58

او چگونه بوده است و نقش مهم آیه الله ابطحی این نقص بزرگ در رجال را برطرف نموده و کار محققان را در شناخت راوی آسان کرده است .

ایشان در همه کتاب ها کارهای رجال را پیاده نمودند و حقیقتاً منبع شناسی که ایشان انجام دادند ، بقیه انجام نداده اند .

توفیقی بزرگ در تألیف الصحیفة السجادیة الجامعة و انتشار جهانی آن

حضرت آیه الله آقای حاج میر سید حجة موحد ابطحی دام ظلّه، درباره تألیف الصحیفة السجادیة الجامعة توسط مرحوم علامه موحد ابطحی قدس سره در کتاب « فقیه فداکار » می نویسند :

هنگامی که اخوی معظم ، حضرت آیه الله العظمی آقای سید محمد باقر موحد ابطحی قدس سره تصمیم گرفتند که با همکاری جمعی از فضلا و محققین ، در مورد دعاهای نورانی امام علی بن الحسین ، زین العابدین علیه السلام یک برنامه گسترده تحقیقی را شروع کنند ، اولاً با جستجوی کامل در همه کتاب های دعا و حدیث (اعم از قدیم و جدید) تمام دعاهایی که از آن حضرت رسیده است را جمع آوری نمودند (که در این مرحله موفق شدند شمار دعاهای صحیفة کامله را که 54 دعا بود، به 270 دعا برسانند). و ثانیاً با تحقیقی گسترده ، در مورد نسخه های گوناگون دعاها و بررسی کم و کیف آن ها ، دقیق ترین و صحیح ترین نسخه را انتخاب نمایند . و ثالثاً با تهیه انواع فهرست ها ، دسترسی به دعاها و مضامین بلند آنها را آسان سازند . و رابعاً با یک اقدام گسترده فنی ، و دقت طاقت فرسای ادبی ، عالی ترین کیفیت را در حرکت کلمات و اعراب گذاری آنها ایجاد نمایند . و در یک کلام ، با بهره گیری از امدادهای غیبی و پشتکار و استقامت ، و همکاری و معاضدت یک جمع محقق و دلسوز و فداکار ، یک

ص: 59

حرکتِ ابتکاری و برجسته‌ای را شروع نمایند . که به فراهم آمدن مجموعه‌ای بزرگ و بی نظیر، به نام « الصحیفة السَّجَّادِیة الجامعة » منتهی گردد .

چنین اقدام بزرگی نیازمند حوصله زیاد ، مقاومت و پشتکار فراوان ، امکانات مختلف ، از قبیل : نسخه های گوناگون کتاب های حدیث و دعا (اعم از خطی و یا چاپی اصیل و معتبر و...) و نیز هزینه های فراوان برای پرداخت حقوق محققین ، می بود ، و موانع گوناگونی ، مرتباً سدّ راه می شد . و همانند هر کار بزرگ و بی سابقه دیگری که در اثر برخورد با مشکلات ، به مخاطره می افتد ، و اصل انجام یا کیفیت و نتیجه بخشی آن مورد تهدید های جدی واقع می شود ، این اقدام بزرگ علمی و تحقیقی و معنوی نیز، گرفتار همین خطرها می گردید .

پدرمان ، مرحوم آیه الله ، حاج سید مرتضی موحد ابطحی قدس سره از اولین مراحل شروع این حرکت نورانی ، اعلام نمودند که برای طی همه منازل این راه نورانی و طولانی ، همه هزینه های گسترده و سنگین آن را می پردازند ، و با دعا و توسلات ویژه از یک طرف ، و پیگیری و جستجو و تشویق های مرتب ، از طرف دیگر ، در تشویق بر انجام این کار ، و رفع موانع روحی آن همت می گماردند ... ، تا آنکه در زمان حیات پر برکت خویش ، با چشم خود دیدند که « الصحیفة السَّجَّادِیة الجامعة » با کم و کیفی بسیار شایسته و آبرومند ، در اختیار علاقمندان به مکتب اهل بیت علیهم السلام قرار گرفت ، و برای عموم شیعه ، و

مخصوصاً ملت ایران ، در سطح جهانی به عنوان نقطه عطفی نورانی و آبرومند مطرح گردید . (1)

ص: 60

چرا صحیفه جامعۀ سجادیه تألیف شد؟

مرحوم آیه الله موحد ابطحی قدس سره فرموده اند :

صحیفه کامله سجادیه شامل پنجاه و چهار دعا است و این در دست بوده، که از همان زمان، تألیف شده است. اساتید و بزرگان و مشایخ به نام آن اجازه می داده اند. لیکن بقیه ادعیه حضرت، با آن جمع نشده بود. ما درصدد بر آمدیم که دعاهایی از امام سجاد علیه السلام را که در کتابهای دیگر است، همه را جمع کنیم، 270 دعا شد. یک دعای دیگر اخیراً پیدا کرده ایم که هنوز سند آن را نیافته ایم. و یک دعای دیگر هم یافتیم که قطعه ای است از یک دعا که قبلاً نقل کرده ایم. این مجموعه را «صحیفه جامعۀ سجادیه» نام نهادیم.

این کتاب را که جمع کردیم، برای این است که بگوییم دعاهای امام سجاد منحصر به 54 دعای صحیفه کامله نیست. نام گذاری به صحیفه جامعۀ، برای آن بود که جامع تمام دعاهای آن حضرت است. بحمدالله، خبرهایی از بعضی کشورهای دنیا - مانند اوکراین، ایتالیا، انگلستان - داریم که این کتاب، مورد توجه قرار گرفته است. امیدواریم همان گونه که مرحوم آقا شیخ مجتبی قزوینی قدس سره در آن سال ها، با امکانات محدود خود،

وسیله ترویج صحیفه سجادیه شد، ما نیز در این زمان، با امکانات گسترده فعلی بتوانیم در نشر دعاهای ائمه اطهار علیهم السلام بکوشیم.

هدایت به برکت صحیفه سجادیه و تلاش آقا شیخ مجتبی قزوینی قدس سره

مرحوم آقای شیخ مجتبی قزوینی، هم عارف بود، هم فیلسوف بود، اصولی وارسته ای بود، هم استاد علمی و فقهی بود و هم مورد عنایت و توجه بود. همه

دانشمندانی هم که در مشهد بودند، به آقای شیخ مجتبی قزوینی یک نظر علمی بالا داشتند، علاوه بر آن مقامات معنوی عالی که داشت.

قصه ای را یکی از علمای مشهد نقل می کند، می گوید: ما آمدیم که قبل از سفر حج برویم برای مشهد، رفتیم خدمت آقا شیخ مجتبی. دیدیم آقا کسالت دارد و حالش خوب نیست. با ایشان خداحافظی کردیم و رفتیم برای مکه معظمه. در آنجا، در حرم نشسته بودیم. یکی از استادهاى دانشگاه می آید و می بیند که یک شیخ اینجا نشسته است که به حالت عجیبی دعا می کند و توجه به کسی هم ندارد و اشک می ریزد. آن استاد بزرگ می آید و کنار او می نشیند و می بیند عجب حالی دارد و عجب مناجات می کند، چنان که گویی مستقیماً با خدا حرف می زند. حال درونی آن فرد، او را هم زیر و زیر و منقلب کرده است. دعای او را گوش کرد.

فرد دعاکننده، از عالم مشهدی پرسید که شما آقا شیخ مجتبی قزوینی را می شناسی؟ گفت: بله. گفت: آقا شیخ مجتبی قزوینی امسال به مکه آمده؟

گفت: نه برای اینکه من به عیادتش رفتم، مریض بود و نمی توانست مسافرت کند، من او را در حالت مرض در بستر دیدم. اما شما به چه مناسبت، از آقا شیخ مجتبی قزوینی اسم بردید و از من سؤال کردید و اسم من را از کجا دانستید؟

گفت: من از رفقای شما پرسیدم که کدام یک از میان جمع شما، رفیق آقا شیخ مجتبی است؟ گفتند: این آقا، برواز او پیرس. من اسم شما را از رفقای ایرانی تان پرسیدم. اما آقا شیخ مجتبی را سال گذشته از اینجا شناختم.

وارد شدم و دیدم که دارد دعا می کند و با خدا مناجات می کند ، چه حالت عجیبی ! این پیرمرد از محاسنش اشک می ریزد و سرازیر می شود ! من غبطه خوردم ، سلام کردم . گفتم که آقا این دعا از آن کیست ؟ گفت : این دعا از امام سجاد علیه السلام امام چهارم ما شیعیان است که از عترت پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله می باشد .

استاد عرب افزود : به آقا شیخ مجتبی گفتم : من خیلی لذت بردم از این دعایی که شما خواندید . ایشان کتاب را به من اهداء کرد . از پارسال که این کتاب را به من داده ، من از این کتاب جدا نشده ام . همیشه این کتاب را مطالعه می کنم و می بینم حالی عجیب در من ایجاد می کند ، گویی که گریه و ناله من قوه مغناطیسی به وجود آورده است که رابطه مرا به خدا نزدیک می کند . خلاصه این که من به وسیله کتاب « صحیفه کامله سجادیه » شیعه شده ام . من استادم و در دانشگاه درس می دهم ، سنی بودم و لیکن به وسیله این کتاب ، من شیعه شدم و معتقد شدم به این که امام سجاد از جانب خدا بوده است و علمی که عترت رسول الله دارند ، غیر از این علم های عادی است ؛ لذا شیعه بودن من ، مرهون این است . آقا شیخ مجتبی هم وسیله شد که صحیفه سجادیه به من معرفی شود .

صحیفه های جامعه دیگر

علامه موحد ابطنجی قدس سره می فرمایند :

به همین شیوه ، برای تمام معصومان دیگر ، صحیفه جامعه تنظیم و تدوین کردیم و بحمدالله همه آنها منتشر شده است ، به نام های : الصحیفه النبویه الجامعة شامل 1168 دعا ، الصحیفه العلویة الجامعة (شامل 497

ص: 63

دعا از امیرالمؤمنین علیه السلام که صحیفه علویه سماهیجی و صحیفه ثانیه علویه محدث نوری را با دیگر دعاهاى حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام در بردارد)، الصحیفة الفاطمیة الجامعة (شامل 231 دعا از حضرت زهرا و حسنین علیهم السلام)، الصحیفة الباقریة و الصادقیة الجامعة (شامل 1425 دعا از امام باقر و امام صادق علیهما السلام، الصحیفة الکاظمیة الجامعة (شامل 260 دعا از امام کاظم علیه السلام)، الصحیفة الرضویة الجامعة (شامل 287 دعا از امام رضا و امامان بعدی تا حضرت مهدی علیهم السلام). تمام این کتاب ها به لطف الهی و عنایت حضرات معصومین علیهم السلام منتشر شده و موجودند. (1)

مجلدات صحائف پیامبر و ائمه علیهم السلام

عکس

الصحیفة النبویة الجامعة	مشمول بر ۱۱۶۸ دعا از انبیا علیهم السلام و رسول خدا ﷺ است، ۸۰۰ صفحه
الصحیفة العلویة الجامعة	۴۹۷ دعا، ۶۸۸ صفحه
الصحیفة الفاطمیة الجامعة وابنیها	۲۳۱ دعا، از حضرت زهرا علیها السلام و حسنین علیهم السلام است، در ۲۵۴ صفحه
الصحیفة السجادیة الجامعة،	۲۷۰ دعا. ۶۲۶ صفحه (بدون اسانید)، ۸۶۶ صفحه (با اسانید)
الصحیفة الباقریة و الصادقیة الجامعة	۱۴۲۵ دعا از امام باقر و امام صادق علیهم السلام است، ۹۲۸ صفحه
الصحیفة الکاظمیة الجامعة	۲۶۰ دعا، در ۲۰۰ صفحه
الصحیفة الرضویة الجامعة وابنائها	۲۸۷ دعا از امام رضا، امام جواد، امام هادی، امام عسکری و حضرت امام مهدی علیهم السلام است، در ۴۶۴ صفحه.

ص: 64

الدليل إلى الصحائف الجامعة	این کتاب با دو فهرست موضوعی و مفتحات دعاها، راهنما و کلیدی برای صحیفه‌هاست .
صحیفه‌های ترجمه شده و چاپ شده	
صحیفه فاطمیه	دعاهای حضرت زهراء <small>عليها السلام</small> ، که بخشی از کتاب « الصحيفة الفاطمية » است و تا کنون ۴ بار چاپ شده است .
صحیفه سجادیه	تا کنون چهار مرتبه چاپ شده است .
الصحيفة المهدية الجامعة	دعاهای حضرت مهدی که بخشی از کتاب «الصحيفة الرضوية» است، و در ۲۵۴ صفحه چاپ شده است.

تا کنون ، دوره صحائف سه مرتبه در قطع وزیری و یک مرتبه در قطع جیبی چاپ شده است .

نگاهی گذرا به عبقات الانوار

عَبَقَاتُ الْأَنْوَارِ فِي إِمَامَةِ الْأَئِمَّةِ الْأَطْهَارِ كِتَابِيٌّ اسْتَعْمَلِيٌّ وَتَحْقِيقِيٌّ بِزَبَانِ فَارَسِيٍّ ، اثر میرحامد حسین هندی که در ردّ باب « امامت » کتاب تحفه اثنا عشریه (در ردّ عقاید شیعه) نوشته عبدالعزیز دهلوی ، نگاشته شده است . عبقات الانوار بالغ بر صد جلد است .

مرحوم میرحامد حسین موسوی هندی (1246 - 1306 ق) از علمای شیعه قرن سیزدهم در هند است . در خاندان وی ، عالمان دیگری نیز بودند . میرحامد حسین عالمی جستجوگر و دارای اطلاعات گسترده بود . کتاب های فراوانی را در دفاع از تشیع نگاشت . از او چندین ردّیه بر کتاب های ضدشیعی مانده است .

یکی از عالمان اهل تسنن ساکن هند به نام عبدالعزیز دهلوی که به «سراج الہند» شهرت داشت و با 31 واسطه نسبش به عمر بن الخطاب می‌رسید و صاحب عقبات او را با عنوان شاه صاحب خطاب می‌کند کتابی را در ردّ اعتقادات و آراء شیعه مخصوصاً شیعه اثناعشریه منتشر کرد و آن را «تحفۃ اثنا عشریہ» نامید. او در این کتاب بدون ملاحظه حدود و قواعد علم حدیث و بدون در نظر گرفتن جایگاه پیامبر صلی اللہ علیہ و آلہ و خاندان او، عقاید، اصول، فروع، اخلاق و سایر آداب و اعمال شیعه را بدون رعایت آداب مناظره و امانتداری در نقل حدیث، هدف تهمت‌ها و افتراءات خود قرار داده است.

دهلوی در بخش هفتم کتاب، مطالب خود را در دو بخش آورده است:

بخش اول: آیاتی که شیعه با آنها بر امامت امیر المؤمنین علیہ السلام استناد می‌کند. در این بخش وی فقط به نقل 6 آیه اکتفا کرده است.

بخش دوم: احادیثی که شیعه در راستای اثبات ولایت و امامت، روایت می‌کند. در این بخش نیز فقط 12 روایت را مطرح کرده است و در مجموع مستندات شیعه را منحصر به همین 6 آیه و 12 روایت نموده و ادله و اسانید آنها را مخدوش دانسته است.

کتاب نفیس «عقبات الانوار» در نقض و ردّ باب هفتم تحفۃ اثنا عشریہ، در زمینه ادله امامیه بر امامت امیر مؤمنان علیہ السلام نگاشته شده است. مؤلف در این کتاب می‌کوشد تا فلسفه امامت را روشن کند و نشان دهد که اسلام آن دینی نیست که در دربار خلفا مطرح بوده است. میر حامد حسین در این کتاب حرف به حرف مدّعیات دهلوی را با براهین استوار و مستند نقض کرده است.

کتاب عبقات به زبان فارسی نوشته شده است . مؤلف هر مجلد از منهج دوّم کتاب را در یک یا دو جزء قرار داده است . نخست در سند حدیث و اثبات تواتر و قطعی الصدور بودن آن ، تنها از طرق عامّه بحث نموده و با استناد به مدارک معتبره اهل سنت ، از زمان پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و عصر صدور تا زمان مؤلف (به صورت قرن به قرن) ابتدا به توثیق و تعدیل هر یک از راویان بلا واسطه حدیث ، از طریق قول دیگر صحابه و سپس به توثیق و تعدیل هر یک از صحابه و توثیق کنندگان آنها از طریق قول تابعین و در نهایت به توثیق و تعدیل طبقات بعد ، از طریق کتب رجال و تراجم و جوامع حدیثی و مصادر مورد وثوق خود آنها ، تا به زمان خود، پرداخته است . آنگاه به تجزیه و تحلیل متن حدیث پرداخته و سپس وجوه استفاده و چگونگی دلالت حدیث را بر وفق نظر شیعه تشریح نموده و در پایان کلیه شبهات و اعتراضات وارده از طرف عامه را یک به یک نقل کرده ، و به همه آنها پاسخ داده است ، و در این زمینه ، گاهی برای ردّ دلیلی از آنان به کلمات خود آنان استدلال کرده است .

آیه الله ابطحی احیاگر کتاب عبقات الانوار

حقیقتاً اگر آیه الله ابطحی کتاب عبقات الانوار را زنده نمی کرد ، چه بسا فقیه و محقق معاصر حضرت آیه الله میلانی دام ظلّه موفق نمی شدند در احیاء بیشتر و نشر زیبا و مطابق دوره جدید ، اقدام نمایند .

آن زمان که نسخه چاپ سنگی بود ، ایشان همانگونه چاپ نمود و بعد از آن یکایک آن را موشکافانه کار کرد .

احیای عقبات و فهرست نویسی و استخراج منابع آن کار هرکسی نیست . می بایست آن شخص کتابشناس ، مسلط به رجال بوده باشد و از قدرت علمی بالایی در تسلط به تاریخ و تراجم و انسب اهل سنت داشته و ادبیات ، کلام ، فقه الحدیث را به خوبی بداند .

حدیث شناسی باشد که همانطور که تبحر در منابع شیعی دارد ، تبحر در منابع اهل سنت هم داشته باشد تا بتواند پاسخگویی به مسائل اهل سنت داشته باشد . ایشان مطالعات سنگینی در عقبات داشتند و موفق بودند .

خدمت به ثقلین

مرحوم علامه موحدابطحی قدس سره می فرمود : در هر حال ، ما آماده ایم و این اعلان را کرده ایم که از همه چیز و همه دنیا و ما فیهائش گذشته ایم ، فقط از خدا خواسته ایم که به ما توفیق دهد تا آخر عمر ، در خدمت ثقلین (قرآن و عترت) باشیم . به ما توفیق بدهد که با اخلاص ، بتوانیم در برابر قرآنی که همه مسلمان ها دم از آن می زنند (و با این همه اگر بگویم این قرآن مهجور است صحیح گفته ام) خدمت کنیم .

احیاگر کتب مهجور و فراموش شده

آری ! مرحوم آیه الله العظمی ابطحی قدس سره ، آثار بسیاری از گذشتگان را احیاء و زنده کرده که از مظلومیت خاصی برخوردار بوده است که اگر آیه الله ابطحی نبودند ، بسیاری از اعظام و محققین نمی دانستند که چنین آثار علمی وجود دارد .

باز نشر این کتاب ها ، آن آثار را آنچنان در میان اهل تحقیق جلوه داد ، که آن آثار فراموش شده در میان سایر آثار ، منحصر به فرد شد .

مرحوم آية الله العظمى حاج سيّد محمّد باقر موحد ابطحى قدس سره پناهگاهی برای ایتام آل محمد عليهم السلام، علماء و دانشمندان و همهٔ اقشار جامعه بود که همواره با مجاهدت های علمی و عملی شان چون خورشیدی درخشان در آسمان جهان اسلام درخشیدند و در عصر غیبت موعود امم، حضرت بقیة الله الاعظم امام زمان ارواحنا فداه ملجاء و پناهگاهی برای ایتام آل محمد عليهم السلام بودند و تاریخ، ایشان را مصداق آن می داند که فرمودند: « واما الحوادث الواقعة فارجعوا فيها الى رواة حديثنا فانهم حجتي عليكم وانا حجة الله ». اعلى الله مقامه الشريف .

فهرست کتاب ها و تألیفاتی که در مؤسسه الامام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف

با تحقیقات وسیع و تعدادی با استدراکات گسترده_ منتشر گردیده و یا آماده چاپ است

1. الألفين؛ علامه حلی قدس سره
2. أبواب الجنان في آداب الجمععات؛ آية الله سيّد محمّد تقی موسوی (مؤلّف مكيال المكارم).
3. الأربعون حديثاً؛ محمّد بن احمد بن حسين خزاعي قدس سره
4. الأربعون حديثاً؛ محمّد بن مكي عاملی، شهيد الأول قدس سره
5. الأربعون حديثاً؛ منتجب الدين على بن عبيدالله بن بابويه رازی قدس سره
6. الإستخارة من القرآن الكريم؛ ابوالمعالي كلباسی اصفهانی قدس سره
7. الإمامة والتبصرة؛ على بن حسين بن بابويه قمی قدس سره
- 8 و 9. بصائر الدرجات في فضائل آل محمّد عليهم السلام؛ محمّد بن حسن صفّار، 2 جلد

- 11 و 10 . تأويل الآيات الظاهرة في فضائل العترة الطاهرة ؛ تأليف غرانسنگ سيّد شرف الدين عليّ حسيني استرآبادي النجفيّ قدس سره ، 2 جلد .
- 12 . التفسير المنسوب إلى الإمام الحسن بن عليّ العسكريّ عليه السلام
- 13-15 . تفسير القميّ ؛ عليّ بن ابراهيم قميّ قدس سره ، سه جلد .
- 16 . التحصين في صفات العارفين ؛ أحمد بن محمّد بن فهد حلّيّ قدس سره .
- 17 . التعريف ؛ أبو عبد الله صفواني قدس سره
- 18 . التمحيص ؛ محمّد بن همام اسكافي قدس سره
- 19-22 . جامع الأخبار والآثار عن النبيّ والأئمّة الأطهار عليهم السلام ؛ آية الله سيّد محمّد باقر موحد ابطحي قدس سره ، 4 جلد
- ج1: فضائل القرآن. ج2: فضائل آيات القرآن.
- ج3: خصائص القرآن. ج4: تفسير الإمام الرضا عليه السلام)
- 23 . چهار رساله ؛ آية الله سيّد محمّد تقى موسى (مؤلف مكيال المكارم).
- 24-26 . الخرائج والجرائح ؛ قطب الدين راوندى قدس سره ، 3 جلد .
- 27 . الدرر اللامعة في الأحاديث الجامعة ؛ آية الله سيّد محمّد باقر موحد ابطحي
- 28 . الدعوات (سلوة الحزين) ؛ قطب الدين راوندى قدس سره
- 29 . زبدة تأويل الآيات الظاهرة؛ آية الله سيّد محمّد باقر موحد ابطحي قدس سره
- 30 . الزهد ؛ الحسين بن سعيد الأهوازي قدس سره
- 31 . شميم ولايت در نوروز ؛ محمّد ظريف
- 32-38 . موسوعة الصحائف لأدعية المعصومين عليهم السلام ؛ آية الله سيّد محمّد باقر موحد ابطحي قدس سره ، 7 جلد

39 . صحيفة الإمام الرضا عليه السلام

40 . الصحيفة المهدية أو الصحيفة الهادية ؛ إبراهيم بن المحسن الكاشاني قدس سره

41 . صحيفة قرآنيه ؛ محمد ظريف

42 . صفات الشيعة ؛ محمد بن علي بن حسين بن بابويه قمى، شيخ صدوق .

43- 47 . عبقات الأنوار؛ علامه ميرحامد حسين لكنهورى قدس سره ، 5 جلد

79 - 48 . موسوعة عوالم العلوم والمعارف والأحوال من الآيات والأخبار والأقوال ... ؛ تأليف: شيخ عبدالله بن نورالله بحراني قدس سره ، تحقيق و استدراقات به اشراف آية الله سيد محمدباقر موحد ابطحي قدس سره ، (تا كنون 32 جلد چاپ شده)

80 . فضائل الشيعة ؛ محمد بن علي بن حسين بن بابويه قمى، شيخ صدوق

81 . القول المعتبر في مولد الامام موسى بن جعفر عليهما السلام ؛ آية الله سيد محمد باقر موحد ابطحي قدس سره

82 . كتاب الغيبة والتفسير للنعماني؛ محمد بن إبراهيم نعماني قدس سره

83 . مائة منقبة من مناقب اميرالمؤمنين علي بن أبي طالب و الأئمة عليهم السلام ؛ ابن شاذان قمى قدس سره

84 . مختصر بصائر الدرجات؛ حسن بن سليمان حلي قدس سره

85 . المزار ؛ محمد بن محمد نعمان، شيخ مفيد قدس سره

86 . المزار ؛ محمد بن مكى عاملى، شهيد اول قدس سره

87 . مستطرفات السرائر ؛ محمد بن ادريس حلي قدس سره

88 . مصادقة الإخوان ؛ محمد بن علي بن حسين بن بابويه قمى، شيخ صدوق

89 . مصباح الأنظار في الأخلاق وخبر العالم وما جرى له مع الإمام علي عليه السلام (حوار)

101 - 90 . معجم رواة الحديث و ثقافته؛ آية الله سيّد محمّد باقر موحد ابطحي قدس سره ، 12 جلد

103 و 102 . مكيال المكارم في فوائد الدعاء للقائم عليه السلام ؛ آية الله سيّد محمّد تقى موسى قدس سره ، 2 جلد.

105 و 104 . المدخل الى تفسير الموضوعي؛ اثرى است ابتكارى از اولين آثار تحقيقى و تأليفى مرحوم آية الله ابطحي است كه بيش از 55 سال پيش توسط انتشارات حيدريه نجف منتشر شد و در سال 1405 توسط مؤسسه با تحقيقات و اضافات در دو جلد تجديد چاپ گرديد.

106 . نزهة الناظر وتببیه الخاطر ؛ حسين بن محمّد حلوانى قدس سره

107 . النوادر ؛ أحمد بن محمّد بن عيسى قدس سره

108 . نوادر المعجزات ؛ محمّد بن جرير بن رستم طبرى قدس سره

109 . نيايش ظهور؛ پيرامون دعای شريف اللهم كن لوليک، محمد ظريف.

110 . وظيفة الأنام في زمن غيبة الإمام عليه السلام ؛ آية الله سيّد محمّد تقى موسى قدس سره (مؤلف مكيال المكارم).

111 . يادگار معنوی؛ بخشی از نمازها و دعاهاى مورد اهتمام و توصيه مرحوم آية الله ابطحي قدس سره.

بسمه تعالی

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

با اموال و جان های خود، در راه خدا جهاد نمایید، این برای شما بهتر است اگر بدانید.

(توبه : 41)

چند سالی است که مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه موفق به تولید نرم‌افزارهای تلفن همراه، کتاب‌خانه‌های دیجیتالی و عرضه آن به صورت رایگان شده است. این مرکز کاملاً مردمی بوده و با هدایا و نذورات و موقوفات و تخصیص سهم مبارك امام علیه السلام پشتیبانی می‌شود. برای خدمت رسانی بیشتر شما هم می‌توانید در هر کجا که هستید به جمع افراد خیراندیش مرکز بپیوندید.

آیا می‌دانید هر پولی لایق خرج شدن در راه اهل بیت علیهم السلام نیست؟

و هر شخصی این توفیق را نخواهد داشت؟

به شما تبریک می‌گوییم.

شماره کارت :

6104-3388-0008-7732

شماره حساب بانک ملت :

9586839652

شماره حساب شبا :

IR390120020000009586839652

به نام : (موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه)

مبالغ هدیه خود را واریز نمایید.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباچه ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

